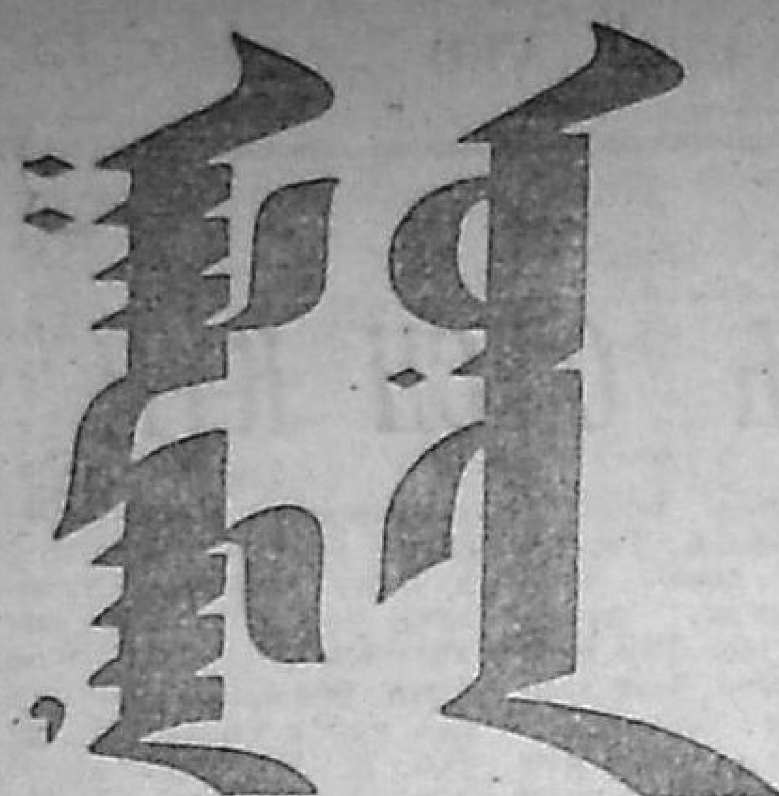

Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхэтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

Хальмг ССР-ин Деед Советин, Министрмүдин Советин болн РСФСР-ин Компартин Хальмг республиканск комитетин орган

1920 жил эклҗ һарсмн — №213. (11226). Мөрн җил 1990. Үкр сарин 15. Пүрвэ өдр. — Үннь 3 деншг.

Б. Б. Городовиковин 80 җилин өөн

Баатрин нерн мөңкрүлгдв

Хальмг улсин туужд итклтә кесг үрдин нерд мөңкнэд. Тедн дунд граждансн дәәнә героймуд О. И. Городовиковин, Х. Б. Канукович, В. А. Хомутниковин, Хальмг Советин йос тосхлһнд болн батллһнд шуһмһа кевәр орлцсн А. Ч. Чапчаевин, А. М. Амр-Санана, А. Г. Масловин, Х. М. Джалыковин, А. П. Пюрбеевин болн талдан кесг әмтнә нерд зааҗ болхмн.

Болв Басң Бадьминович Городовиковин нер онц заах кергтә. Басң Бадьминович җирһлән эврәнь Төрскндән болн хальмг улстан нерәдсмн. Эн арвн долатаһасн авн Советск Әәрмд һучн дөрвн җилин туршарт цергләчкәд, КПСС-ин ЦК-я даалһврар мана республик толһалсмн. КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин негдгч секләтр болҗ эн арвн нәәмн җилин дотр көдлсмн. Эн җилмүдин дотр мана республик цецгәрҗ өсәд шин мөҗәд күрлә.

Ода эн өдрмүдт мана республикин күч-көлсчнр Советск Союзин Герой, генерал-лейтенант Басң Бадьминович Городовиковин 80 җилин өөн темдглҗәнә. Урҗ өдр, үкр сарин 13-д, мана республикин хотл Элст балһснд баатрин өөн байрта бәәдлд темдглгдв. Өдрәрнь, 15 час 30 минутла, Пионерск уульнцин 15-ч тойгта баатрин бәәсн герин өөр митинг болв.

Эн митинг болх һазрур әмтн ик урдаснь цуглрв. Энд тасрхан уга көгҗмин әгүүкнснь соңсгдна. Иигәрн олар цуглрсн дәәнә болн күч-көлснә ветеранмуд, олна организацсин әәлчнр һартан цецгәс бәрсн йовна.

Дигтә 15 час 30 минутла Б. Б. Городовиковин 80 җилин өөнд нерәдгдсн митингиг РСФСР-ин КП-н балһсна комитетин негдгч секләтр Ю. К. Бадминов әхр үг келҗ секв. Эүнә дару дәәнә болн күч-көлснә ветеранмуд И. Е. Намсинов, Т. Я. Кутыгин, М. Б. Нармаев, В. И. Чилданов әдн үг келцхәв.

Улсин депутатнрин балһсна Советин ахлачин дарук О. М. Марченко, энд цуглрсн әмтнд эн герин өөр Б. Б. Городовиковин бумб тәвгдх болн Пионерск гидг уульнцд эндрәс авн баатрин нерн зүүлһгдхмн гиҗ зәңглв. Даруньн бумб тәвгдх ормд цецгәс тәвгдв.

Асхарнь, профсоюзмудын Бәәшңд байрин хург болв. РСФСР-ин КП-н Хальмг республиканск комитетин негдгч секләтр Б. Д. Муев доклад кев. Эүнә дару отставкд бәәх полковник С. Н. Шарманджиев, дәәнә болн күч-көлснә ветеранмуд М. Т. Бимбаев, Т. Т. Шерет, Н. Б. Манджиев болн О. Д. Эльзятинов әдн эврәннь тодлврарн хувалцв. Эдн цуһар Б. Б. Городовиков чик седклтә, цецн ухата, өр-өвч күн билә гиҗ темдглцхәв.

Байрин хургт орлцачнрт Ар Кавказин цергә округин дуунa болн бииһин ансамбль концерт үзүлв.

Б. САНДЖИЕВ.

ЗУРГУДТ: Б. Б. Городовиковин 80 җилин өөнд нерәдгдсн митинг болҗах кем.

В. Морозовин авксн зургуд.

М. С. Горбачев депутатнр-цергчнрлә харһв

Әәрмин бәәдл-җирһлин бачм төрмүдин тускар үкр сарин 13-д СССР-ин Президент М. С. Горбачев цергчнр-улсин депутатнрла кесн харһлтд күүндвр болв. Государствин толһач төрскнә харсачнрла кесн учр-утхта күүндврт улсин 1100 депутат орлцв. Москваһур цуг союзн республикүдәс ирсн деерән эдн государственн йосна цуг органмудыг гилтә — селәнә болн поселкудын Советмүдәс авн СССР-ин Деед Совет күртл әәлчлҗәнә.

СССР-ин Президентск Советин гешүн, орн-нутгин харслтын министр Советск Союзин Маршал Д. Т. Язовин болн депутатнр-цергчнрин келсн үгд олн төрмүд босхгдла.

Орн-нутгт тогтсн олна политическ бәәдлиг үг келсн күн болһн гилтә үнлв. Эүгнлә залһлдулҗ Молдовас, Латвийяс, Эстоняс, Грузяс, Арменяс ирсн депутатнрин келсн үг хурц болв. Молдовд тогтсн бәәдлиг зуг СССР-ин МВД-н дотр-дундын цергиг республикин һазрт тер даруньн орулһн болн союзн бооцаг түргәр батллһн теншәрүлх гисн тоолвр медүлгдв.

Орн-нутгин ах һардвр «хойр йосн» бәәлһиг уга кеһәд, ормст союзн законодательств күцәлһиг теткх зөвтә гиҗ кесгнь келв.

СССР-ин Зерт-зевтә Чидлмүдин реформин төрмүдин тускар олн зүсн селвг орулгдв. Эн көдлмшиг түргдүләд, терүг Зертә-зевтә Чидлмүдиг хаслһнла зүүцүлхмн, гиҗ темдглгдлә. Эн кергт һанцхн профессиональн цергчнр биш болв цуг обществ орлцлһнд оньган өгх кергтә.

Цергчнрин социальн-бәәцин статусин төрмүдин тускар цугтан келв. Рынкд орлһн цергчнрин болн тедн әрк-бүлмүдин бәәхтә җирһлин кемҗәнд му үлмәһән күргх гиҗ кесг цергч-депутат тооҗана. Әәрмин бәәлл-җирһлин болн обществд әәрмин зүүҗәх чинрин туст олнд өргәр зәңглһнә средствс объективн биш болн муутхҗах хәләцән үзүлҗәнә. Эүнг бидн бурушаҗанавидн, гиҗ кесг оратормуд тоолвран келв. Эүнлә залһлдулҗ хамгин ик шалһлт телевизионн «Взгляд» программин автормудын туст келгдв. Цуг тоолвриг оньгтан авч, «нег халхин плюрализмиг» уурулхмн, гиҗ үг келсн әмтн барин көдлачнриг дуудв.

Дәкәд СССР-ин Президентд үг өггдв. Цуг олна цергә даалһврин закана ул деер СССР-ин негдсн Зертә-зевтә Чидлмүдиг болн тедн хаииг тогталһна принципиг хадһлхмн, гиҗ эн эврәннь итклән келв.

Манад өдгә цагин, олзтуста әәрм, делкәд тогтсн бәәдлла ирлцәтә әәмшг уга ицгтә бәәлһиг теткҗ чадх күчтә Зертә-зевтә Чидлмүд бәәх зөвтә, гиҗ цергә цергллтин эндрк тоомсрин кемҗәнә тускар келсн тоолврт хәрү өгчәһәд, Президент темдглв. Бәәдл талдан үзг тал сольгдхла, әәрм чигн сольгдх. Болв эндрк өдрин әәрм әнтн ик чинртә государственн зерзев болҗана.

Зертә-зевтә Чидлмүдин реформин төриг орн-нутгин һардвр оньгтан бәрҗәнә, гиҗ М. С. Горбачев иткүлҗ келв. Эүнлә залһлдата конверсин, харслтын, цергчнрин социальн харслтын болн нань чигн заквд белдгдҗәнә, гиҗ эн келв.

СССР-ин һазадын политикин төрмүдт келсн үгд ик оньг өггдв.

Үкр сарин 11-д РСФСР-ин Деед Советин Ахлач Б. Н. Ельцинлә болсн харһлтын тускар келҗәһәд энд болсн күүндвр дааврта, тоолврта, керг-төрин янзта болв, гиҗ Президент темдглв. Эүг онц медүлхәр седләв, яһад гихлә Әрәсән Федерацин Деед Советин сүл цагт батлсн экономическ суверенитетин туск, Союзин закадыг оллалһна туск әәрм документс Әрәсән бәәрн әмтнә чигн, Союзд бүклдән чигн үүмлһ үүләв, гиҗ эн келв. Эн тәрәр ииҗ дигтә-даратаһар тоолврарн хувалцсна хөөн цутхлң чигн, Әрәсән һардвр чигн мана олн келн-әмтнә государствин болн цуг улсин сә хәәҗ үүлдх гисн иңг нанд бәәнә, гиҗ М. С. Горбачев темдглв.

Харһлтд КПСС-ин ЦК-н секләтр О. Д. Бакланов орлцв.

(ТАСС).

РСФСР-ин Деед Советин сессь деер

Арвн хонгин завсрин хөөн Әрәсән Деед Советин сессь көдлмшән цааранднь кев. Үкр сарин 13-д пленарн суурьг РСФСР-ин Деед Советин Ахлач Б. Н. Ельцин секв.

Үкр сарин 11-д СССР-ин Президент М. С. Горбачевлә болсн харһлтын тускар цуглрсн әмтнд эн зәңглв.

— Тавн часас оралинь бидн хоюрн давулвидн, — гиҗ Б. Н. Ельцин келв. — Нәәдк оралинь — Н. И. Рыж[illegible]

цааранднь Әрәсән Деед Советин Ахлач келв. Нег хал[illegible] дотр-дундын [illegible] орлцтха гиҗ [illegible] Талдан халхасн — кемр талдан келн-әмтсин туст [illegible] бидн ямр нег үүлдвр күцәх зөвтавидн. Зертә-зевтә үүлдврин тускар биш, парламентск ишкдлмүдин тускар үг һарчана.

Ельцина тоолврар, 23 биш, 10 процент болх зөвтә.

КПСС [illegible] күцәх [illegible] бидн бас күүндвидн, гиҗ депутатнрт РСФСР-ин Деед Советин Ахлач зәңглв. [illegible] фирмсла хамдан бүрдәҗәх советск предприятьмүдт КПСС-ин [illegible] гдна.

Иос хувалһна [illegible] бәәтл экономик [illegible] гисн тоолврар [illegible] үг келсн депутатнр [illegible]

гэс тəвгдв.

Асхарнь, профсоюзмудын Бaэшнэд байрин хург болв.

... хувалцв. Эдн цуһар Б. Б. Городовиков чик седклтə,

... рəдген митинг болжах кем.

В. Морозовин покеи зургуд.

... һəд, ормст союзн законодательств куцəлһиг тетих зөвтə гиж кесгнь келв.

СССР-ин Зерта-зевтə Чидлмудин реформин тəрмудин тускар олн зүсн селвг орулгдв. Эн көдлмшиг түрг- ...

Манад өдгə цагин, ... туста зəрм, дəлкəд тоггсн бəəдлəд ирлцəтə əмшг уга ... бəəлһиг тетиж чадх куч- ... тə Зерта-зевтə Чидлмуд бəəх зөвтə, гиж цергə цергллтин əндри тоомерин кемжəнə тускар келсн тоолврт хəрү ...

... чиги мана олн кевəр ... бəəнə, гиж М. С. Горбачев темдглв.

Харһлтд КПСС-ин ЦК-н секретарь О. Д. Бакланов орлцв.

(ТАСС).

РСФСР-ин Деед Советин сессь деер

Арвн хоиги заверин хөвн Эрəсəн Деед Советин сессь көдлмшəн цаарандиь ... Үкр сарин 13-д пленарн суурнг РСФСР-ин Деед Советин Ахлач Б. Н. Ельцин секв.

Үкр сарин 11-д СССР-ин Президент М. С. Горбачевла болсн харһлтын тускар цуглрсн əмтнд эн зəңглв.

— Тавн часас өрəлинь бидн хоюрн давулвидн, — гиж Б. Н. Ельцин келв. — Наадк өрəлинь — Н. И. Рыжковин, И. С. Силаевин, Р. И. Хасбулатовин орлцлһтаһар. Союз болн союзн бооцанд орлцхар бəəхшвидн, терунə субъект болшговидн, гиж Эрəсəн Деед Советин һардврас болн терүнə правительствас кен чиги кезə чиги герчлсн уга билə, гиж би СССР-ин Президентд келүв. Болв Эрəсə ямаран чиңртəһəр союзн бооцанд һаран тəвхмб, государственн суверенитетин туск декларациг шишлн кевəр батлад угалм.

Йосиг хувалһна тускар үг һарсн цагт, ахлачнрин түрүн дарукснн һарлврт СССР-ин болн РСФСР-ин Министрмүдин Советмүдин əлчнрəс комисс бүрдəлһнə тускар угцвидн. Эн көдлмш союзн бооца белдлһилə дегц күцəгдхмн. Союзн бооцана концепц цөөкн өдр болад белн болх.

Государственн йосна болн келн-əмтнə негдлтин коалицион правительств бүрдəлһнə төрүц шин системин вариант би селвглж орулв. Эн саамд кесг үүл Эрəсəд өггдх зөвтə: Совмина Ахлач, харслтын болн финансин министрмүд. Эн сүв-селвг дөңнгдв, гиж Б. Н. Ельцин темдглв.

Республикүдин орс келн улс Эрəсəн харслт некжəхин тускар күүндврт келгдв, гиж царандиь Эрəсəн Деед Советин Ахлач келв. Нег халхаснь, ... дотр-дундын кергүдт бичə орлцтха гиж некəр тəвнə. Талдан халхаснь — кемр талдан келн-əмтсин тускар зөвинь зəвджəх йовдл учрхла, бидн ямр нег үүлдвр күцəх зөвтəвидн. Зерта-зевтə үүлдврин тускар бии, парламентск ишкдлмүдин тускар үг һарчана.

Нарт делкəн олн зүсн зөвшəлмүдт һар тəвлһнə учрар эс таасжах седклəн күүндврт медүлсəн Б. Н. Ельцин темдглв, юңгад гихлə, тер зөвшəлмүдин учр-утхнь Эрəсəн Деед Советд темдг уга. Германьла ямаран зөвшəл батлгдв? Хамгин түрүнд əнь РСФСР-ла залһлдата болжахнь илдкгдв: цергчнриг болзгаснь урд цергəс буулһлһн. Тедн ик зуудан Эрəсəд хəрж ирхмн. Эн бооцанд компенсация хүвнь республикин төлə ирх цергчнрин тоола ирлцнгү болх зөвтə.

Харһлт деер кесг үгцəн батлгдв, гиж Б. Н. Ельцин келв. Əнь — дəəнə бəəдл зарлсн цагт КПСС-ин обкомсин негдгч секлəтрмүд харслтын советмүдин ахлачнр болдг дамшлтыг уурулһн. Эрəсəн һазрт цергүдиг бəəршлүллһнə төрмүдиг РСФСР-иң Деед Советла зөвшəлж батллһн. Республикин һазадын экономическ банк бүрдəлһн. Эрəсəн телерадиокомпань бүрдəлһн, телеүзглин хойрдгч программ əнүнд өггдхмн. Эрəсəн КГБ бүрдəлһн, зуг əнүнə үүлдвр союзн КГБ-ас талдан болхмн.

Алвна системин тускар үгцəн күцгдсн уга. Союзн бюджетин тусг болхла, оруһас авдг алвна ставк, Б. Н. Ельцина тооларар, 20 биш, 10 процент болх зөвтə ... күцəх зөв уга ... тəрəр бидн бас күүндвидн, гиж депутатнрт РСФСР-ин Деед Советин Ахлач əмтлə. һазадын фирмсла хамдан бүрдəҗəх советск предприятьмүдт КПСС-ин зөөр булгулгдна.

Йос хувалһна тулə ноолдад бəəтл экономин эвдрҗəнə гисн тоолврəн дарунь үг келсн депутатнр медүлв. Аштнь əмтн чиги түрҗəнə, гиж əнүн деер немх дурн күрнə. Кемр депутатнр өрүһəр хуучн Москван ульнцт, нам Сретенкд һарад халəсн болхла, хəвдəн цеңрсн кегшн кесг улс йовхиг үзх билə. Хавтхдан арслнтə, пеңсь күртл ода чиги 15-20 өдр, эдн ульнцар йовж йовна. Коммерческ магазинд зəсна, крупан нег килограммин үнин тускар келсн үгмүд совсхлари эдн сүрднə. Имм əмтн болн нань чиги пенсионермүд цаарандиь яһж бəəхмб? Зуг мөңгтə улс җирһҗ болҗану?

Кенд эндр мөңгн, банкс бəəнə, терүнь йос бəрҗəнə, гиж улсин депутат В. О. Исправников хара биш келв.

Мөңгнə болн йосна туск үгмүд сүүр деер дару-дарунь келгдв, юңгад гихлə централын банкин, РСФСР-ин банксин болн теднə үүлдврин туск Закана проектəр күүндвр болв. Эн Закан түрүн умшлһндан батлҗ авгдв. Депутатнр тер закадыг күцц белдхин тускар тогтавр батлҗ авв.

Өдрин чилгчəр депутатнр зарһчнриг болзгаснь урд үүлəснь сулдхлһна болн шин зарһчнриг сунһлһна туск тəрəр күүндвр кев.

(ТАСС).

«Хальмг үнн»—91. Умшачин тоолвр

Чик болх гиж санҗанав

Төрскн келəр һардг «Хальмг үнн» газетəн оньган өгч умшнав. Тегəд чиги эндр зəрм селвгүдəрн хувалцх санатав. Юңгад гихлə, газетиг умшсн əмтн ик зуудан статьясиг, корреспонденцсиг хəлəвə. Бичкн зəңгс яһж бичгддгтнь ик оньг өггдхш. Би болхла «Тенгрин бəəдл» гидг соңсхврин тускар цөөкн тоолврaн келхəр бəəнəв. Газетин зəрм тойгудт эн соңсхврт эвгə үгмүд орж одна.

Миниһəр болхла, киитн болх, киитн догшрх, киитн номһрх, невчк дуларх, дулан болх гиж бичхлə чик болн тааста болх.

Энүнəс нань халун болх, халун догшрх, халун номһрх, невчк серүн болх, серүн болх гиж бичхлə бас сəн. Эн селвгүдт журналистнр өөлх зөв уга. Юңгад гихлə, күн болһна үг соңсад, тедниг дахад бəəж болшго. Болв ямаран чиги селвгт оньг өгх кергтə.

ГАҢГУҺА Эрднь.

Элст балһсн.

Əмтнд таасгддгар

Барт бичгдлһн йир хашнгар болҗана, гисн төр газетин халхст хамгин эркн чинр зүүҗəнə. Хальмгуд төрскн келəр һардг газетəн бичүлҗ авдгонь ичртə йовдл. Нег үлү балһсид бичгдлһн мууһар болҗана. Хотл балһснд бəəх əмтнə серл өөдəн болх зөвтə, болв «Хальмг үнн» газетин чинр тедн юңгад эс меддг болхв? Умшачнрла цəəлһврин ик көдлмш кех кергтə. Адг ядхдан Министрмүдин Советд, партин балһсна комитетд, профсоюзмудын таңһчин комитетд көдлдг хальмгуд көдлдг болх. Тедн газетд юңгад эс бичгдҗəхмб?

Районмудар йовх кергтə. Келхд, мана Кетченербвск районд эн җил газетд бичгдлһн му болҗана. Редакцин көдлəчнр өөрəн 5-6 артист дахулад, баһ-бичкн художественн программ үзүлəд, əмт хураҗ газетин тускар күүндвр кеҗ болҗана. Редакцд тиим көдлмшин баһ биш дамшлт хоршагдснь бидн меднəвидн. Олна бəр тархаһачнриг урмдулх кергтə.

Бас телеүзглиг икəр олзлх кергтə. «Төгрг ширə» бүрдəһəд, өргн күүндвр кеһəд, реклам өгх кергтə. Мана таңһчд олнд тоомсрта əмтн, зурачнр, бичəчнр, көгҗмчнр, номтнр даланм. Теднд үг өгх кергтə. Радиоһар болну, телевизорар болну, газетин тускар теднə ухан-тоолвр соңсхд соньн болхмн болҗана.

Би газет соньн болхин төлəд бас селвг өгхəр бəəнəв. Газетд кроссвордмуд барлх кергтə. Хальмг келəр кроссвордмудыг түрүн авгтан амрар, цаг ирвəс күнд даалһвртаһар өгч болхмн. Үлгүрнь, үгин утхар үг олҗ бичх. Багшнрт, сурһульчнрт тер соньн болх.

«Хальмг үнн» газет эс бичүлҗ авдг һардачнриг ичүлəд, нернь илднь заах кергтə. Һардачнр эн туст əмтнд үлгүр үзүлх зөвтə. Зуг ил бəəдлд кесг һардачнр биийснь эс бичүлҗ авсн деерəн, цəəлһврин көдлмш чиги кехш. Хальмг кел, культур делгрүллһнə төр хурцар тəвгдсн кемд теднд өөдəн некврт тəвх кергтə. Келнə, культурин төр һанцхн газет хаһлх зөвтə гиж тедн ухалҗадг болхмб? Терүнь хаҗһр. Эннтн күн болһна, нег үлү һардачин, даавртa үүл даажах күн болһна эркн төр болҗана. Зуг цуһар күчəн негдүлҗ үүлдҗ бидн эн төриг хаһлҗ чадхвидн.

В. ШАРАПОВА,
партин Кетченеровск райкомин политическ гегəн-гэрлин кабинетин заведующ.

Конституционн комиссин сүүр

Эрəсəн Федерацин конституционн комиссин дарани сүүр Москвад РСФСР-ин Советмүдин Герт болв. Сүүриг комиссин Ахлач Б. Н. Ельцин һардв.

Республикин Деед Советин комитетмүдин болн комиссьмүдин сүв-селвгүдиг учртан авч күцц белдгдсн РСФСР-ин Конституцин проект, Һол Закана нань чиги проектс хəлəгдв. Шин Конституцин проект белдлһəр болсн олна конкурсин тууҗин тускар комиссин гешүдт зəңглгдв.

Эрəсəн Конституцин проектəр олн дунд күүндвр кектəр олн дунд күүндвр кехин төлə үкр сарин 20 күртл терүг барлх шиидвр пленарн сүүрт орлцачнр батлҗ авв. РСФСР-ин улсин депутатнрин, гражданмудын Һол Закана проектəр орулҗ өгсн сүв-селвгүдиг учртан авч шинҗллһн бүрдəгдхмн.

Комиссин дарани сүүр республикин улсин депутатнрин дарани биш съездин көдлмшин йовудт болхмн. РСФСР-ин «Конституцд (Һол Закад) орулгдх сольврмудын туск» РСФСР-ин Закана проект болн Эрəсəн Федерацин Конституцин проект съездин хəлəврт орулгдхмн.

(ТАСС-ин корр.).

Эндрк тойгт умштн:

- «Цаһан Нур» совхозин кергүд—2-ч халх
- Эмчин селвг—3-ч халх
- Шүлглəн—4-ч халх

●Багшин туск келвр

КИЧӘЛ БОЛҺНЬ СОНЬН

Тавн жилин эргцд Вера Гаряевна Босхомджиева Баһ-Дөрвдә района эрдм-сурһулин әңгд методист болж көдллә. Болв хәрү школд орж көдлх санан әнүг оньдин амрадго била. Терњь учрта, бичкнәсн авн багшин эрдмд дуран эн өгсмн. Тегәд чигн школан төгсәй Х. Б. Кануковин нертә Хальмг педагогическ училищд эн орла. Училищин хөөн Чапаевин нертә совхозин ферм бәәдг Зурһан поселкд нег жил көдлв. Сурһулян шинкән экләжәх көвүд-күүкдиг умшдг, тоолдг, бичдг дасхлһн амр биш көдлмш, зүг цуг седклән өгч көдллг күн эн түст сән аш күцәгнь лавта. Вера Гаряевна миңь тиим багш. Районод көдлсн жилмүдт эврәннь түрүн сурһульчнран эн мартлго бәәв. Тегәд школд көдлх седклнь дииләд бәәв. Ода Вера Гаряевна Баһ-Дөрвд селәнә дундын школд ирж көдләд арвн жил болчкв.

Энүнә өгсн кичәл болһна әәгснь хоорндан залһлдата болчкад, йир соньн. Терүнәс иштә бичкдүд заасн тоотыг түргәр тодлж, сурһулян сәәнәр дасна. Ташр багш әдниг алһалго, ухалх, эсвиңь олх арһ өгнә. Аштнь көвүд-күүкд үүдәлтин эв-арһар медрл авна.

Экләц школын багш сурһульчнрт математикин, келнә, природоведения, туужин медрл өгх зөвтә. Эннь амр биш көдлмш. Болв Вера Гаряевна чидлән, цаган әрвлхш. Экләц школд бат медрл авсн сурһульчнр цааранднь чигн сәәнәр сурна, гиж эн тоолна. Ташр сурһульч болһна заң-бәрцинь, ухан-тоолврињь багш учртан авна. Тегәд энүнә 32 сурһульч кичәлдән шунмһа кевәр көдлнә. Дөчн тавн минутын турш күүкд-көвүдин оньгинь әзлнә гисн амр биш тәр. Вера Гаряевна ик дамшлтта, багш. Тегәд альк сурһульчиг яһж соньмсулхиг меднә: зәрмсинь самбрин өөр зогсаһад, сурврмуд өгнә. Хәрг-ичг бичкдүдт салу даалһвр өгәд, дассинь сөрнә. Зәрм сурһульчнр болхла зургудар келврмүд сәәнәр үүдәж чадна. Тегәд кичәлин эргцд цуттаһинь көдлүләд, тәвсн төриг батар дасж авхднь дөц болна.

— Мини көдлмш нанд ик байр үүдәнә; — гиж В. Г. Босхомджиева келнә. — Юнгад гихлә, сурһульчнрлаһан өдр болһн харһж күүнднәв. Әднә төрмүдинь, авг-бәрцинь меднәв.

Эн келснь — хоосн үг биш. Эннь — багшин цуг бәәдл-жирһл. Кичәлмүд төгсснә хөөн багшин көдлмш чилхш. Эврәннь сурһульчнран һарсн өдрләнь йөрәхән Вера Гаряевна мартхш. Цуг классарн сурһульчнр хурад, нег-негән йөрәнә, эврән кесн бичкн-бичкн белгән өгнә. Ташр иим байрт әк-эцкнр чигн орлцад, байриг сергмжтәһәр давулхин арһ хәәнә.

Вера Гаряевнан сурһульчнр жил болһн походт одна. Эн үүлдвр һанцхн амрлһна төлә кегдг юмн биш. Походт одсн саамдан сурһульчнр кесг тоот дасж авна. Төрскн һазрињь бәәдлә әдн таньлдва, йиртмжиг харлһна тускар, хальмг теегин өврц бәәдлин тускар багшнь көвүд-күүкдт соньнар келж өгнә. Тиим походмудын дәкәд нег тусињь — сурһульчнр нег-негән дөңндгиг, үүрлдгиг дасна. Бәәдл-жирһлднь тернь ик тусан күргхнь лавта.

Походт, экскурсьт эн классин сурһульчнр багштаһан хамдан әртәснь белднә. Хамаран одхан әдн темдглнә. Келхд, эн жил Красносельск селәнд бәәдг Әәләт Овлан нертә этнографическ музейлә әдн таньлдхар бәәнә, бас тер мет Волгоград балһс орхар темдглжәнә.

Кичәлин кемд, заврин кемд багш сурһульчнртаһан күүнджәснь үзх саам нанд учрла. Учрсн йовдлмудын тускар бичкн күүкд Вера Гаряевнад нуулго келж өгнә. Ухан-тоолврарн хувалцна. Цуг келсн тоотынь багш ик оньгтаһар соснва, нуувчар келсинь күүнд медүллго күүднә. Бичкдүд хоорнд цүүгтә бәәдл чигн тогтдг биший. Эн кемд чигн багш эвинь олж, цүүгәг уурулж чадна. Мини тоолврар, иим арһ сурһулин йовудт өгдхш, энтн заяни билг мөн. Күүнә зөвлн хувалцж чаддгтан, цаган тооллго кенд болв чигн дөң болхар седдгтән Вера Гаряевна сурһульчнрлаһан таарч көдлнә.

Дамшлтта багш РСФСР-ин эрдм-сурһулин министерствин Күндллһнә һашгар ачлгдла. Болв сурһульчнриннь дури-седклиг Вера Гаряевна хамгин ик ачлврт тоолна.

Багшин көдлмш йир күнд. Кергтә тоот оборудовань, сурһулин материалмуд татутартг цагт нег үлү. Болв тиим бәәдл багшин шунлтынь баһрулҗахш. Шефмүдин, әк-эцкнрин дөңгәр дутсинь күцәхәр эн зүткнә. Әдилә чигн В. Г. Босхомджиева таарч үүлднә. Келхд, 4-ч тойгта ПМК-н начальник В. Л. Белявский класст дөңгән күргхәр оньдин шунна.

Багш күн цагин некврәс ард үлдх зөв уга. Өдгә цагин бичкдүд телевизорар олн зүсн соңсхвр хәлнә, бәдүн улсин келсиг соңсж, эврә ашлвр кенә. Аштнь багшлан олн зүсн сурвр өгнә. Негинь чигн хәрү угаһар үлдәдг арһ уга. Тегәд чигн Вера Гаряевна педагогическ шин литератур умшад, нүүрлгч багшнрин дамшлтла таньлдна. Эврәннь көдлмшт олн зүсн шин эв-арһ өргәр олзлна. Сурһульчнр бат медрл авсн деерән, терүгән бәәдл-жирһлдән олзлж чадх зөвтә, гиж В. Г. Босхомджиева тоолна. Тегәд кичәл болһнь өдр-бүрин йовудла залһлдата.

Т. ИВАНОВА.

Людмила Очировна Боктаева хойрдгч тойгта Яшкульск дундын школд 4-ч «а» класс сурһжана. Энүнә кичәлмүд кезәд чигн соньн болна. Багш бийнь сәәнәр зурна, урн һарта күн. Эврә билг-эрдмдән күүкдиг дасхна.

Л. О. Боктаева экләц школын багш болад 12 жил көдлжәхин тускар школын директор С. Б. Опуева келнә. Педколлектив нидн жил Людмила Очировнаг «җилин багш» гидг района марһанд йовулснд негдгч орм эзләд, республиканск марһанд орлцв.

И. Бурсаковин цоксн зург.

●Сән улсин тускар

ОЛНА КҮНДЛЛҺ ОЛСН КҮН

Өргн хальмг теегин нег захд ССР-ин Союзин 60 жилин нертә тохма мал өскдг завод бәәнә. Энд көдлҗәх әмтн дунд тоомср әәлж, олна күндллһ олсн әмтн баһ биш гихлә чик. Эн үгмүд нерни төлә келгдҗәхш. Юнгад гихлә Черноземельск района сән гисн нег әдл-ахуд эврә кергән медг, көдлмшән йилһән сән кевәр күцәдг тосхачнр, механизатормуд, малчнр олн. Теднә ик зунь цуг хальмг улсла хамдан Сиврүр туугдад бас ик зовлң үзлә. Тер бийнь көдлмшч, эвтә-довта көвүд бийдән таасч эрдм шүүж авад ода күртл олнд үлгүр болж көдлжәнә. Эн әдл-ахун модна урч Николай Беляевич Кекеев теднә негнь мөн.

Дундын нурһта, җөөлн хәләцтә, тогтун, медәтә эн залула бидн тохма мал өскдг заводын тосхлтын әңгд харһвидн. Нирин әрт босад үкр, туһлан һарһад, гериннь әзн күүкд күүндән дөң болдг көдлмшч кесгәснь түрүлж ирсн бәәж. Тегәд көдлмшч цаг экләтл бәәдл-жирһлин, хөв-кишгин тускар зөвәр удан күүндж сууввидн. Бод-бод гисн үгтә күн бийән бәрәд үлү юм келх бәәдл һархш. Болв күүндә бәәтл эн үгд орад олн зүсн төрәр соньн күүндвр болв.

Н. Б. Кекеев баһ цагасн авн модна урч болж көдләд йова. Сиврт бәдүн улсиг дахад көдләл эн дурта эрдмән дассмн. Модн гермүд тосхж йовад мебельн фабрикд орж көдлв. Төрскн һазрурн ирснә хөөн чигн Николай Беляевич дурта эрдмән мартсн уга. Тер цагт шинкән ирсн әмтн бәәх гермүд тосхх кергтә била. Әмтнәс дутлго көдлж йовсн күн кедү өрк-бүлд гер тосхсн болх? Келхд, Н. Б. Кекеев кесн-күцәсн тоолж терүгәрн бахмж кехш. Күнд тер цагт цуһар чидлән әрвллго көдлж йовсмн, гиж эн оньдин келнә. Келсн үгән ил кергәрн батлжана гихлә чик. Көдлмшән сәәнәр күцәһәд нүүрләчнрин зергләнд йовдг күүнәс күүкднь чигн үлгүр авчана. Өсәд-боссн көвүднь сүл жилмүдт эцкән дахж көдлжәцхәнә. Андрей эцктәһән хамдан терз, үүд болн наньчигн кегдлмүд кеж һарһна. Гер-мал болсн Саша көвүнь тосхачнрин талдан бригадт көдлж йовна. Николай Беляевич көвүдән өрк биш тосхачнр болтн гиж заксн уга билә. Тер бийнь Андрей, Саша хойр эцкиннь дассн эрдмд авлгдж энүнә экләсн кергиг цааранднь күцәҗәнә. Кекеевихнә өрк-бүлд дәкәд хойр күүкн бәәнә. Николай Беляевич Татьяна Кекеевна хойр хамдан әмтнлә әдл күүкдән өскәд кү кежәнә.

Келхд, әдн һанцхн өрк-бүлдән биш бәәрн селәнд олна күндллһ олж баһчудт үлгүр болжах улс. Культурин Герин бүрткәч болж көдлжәх Т. К. Кекеева дуулдг, биилдг күн. Тегәд чигн эн «Җаңһрин» 550-ч жилин байрт орлцж кесг баһчудыг ду-биид дасхсмн. Энүнә залунь болхла, өөрәл һарцта күч-көлсәрн онцгж үлгүрүзмж болжана. Эн селәнә баһ наста малчнр И. Нимгиров, В. Завертаев, Н. Бурилов, А. Сулаев, Ю. Пюрбеев әднә заавраар көдләд баһ биш дамшлт хоршасмн.

Баһчуд селәндән үлдж көдллһнд социальн төрмүдиг цагин некврин кемжәнд хаһлгдсн йовдл сән нилчән күргжәнә. Өдгә цагт ССР-н Союзин 60 жилин нертә тохма мал өскдг заводт культурин Гер, больниц, магазид, бичклүдин комбинат бәәнә. Терүн деер әмтн бәәдг гермүд түргәр тосхгджана, селәнд йиртмжин газ оруллһна көдлмш күцәгджәнә. Дәкәд усна сурвлжн тосхгдхла йир сән болхнь лавта. Социальн төрмүд хаһлхин төлә баһ биш мөңг һарһжах әдл-ахун һардвр баһчудт төрскнч седкл зүүлһхин, сурһмжллһна көдлмш ясрулхин төлә цугинь кежәнә. Н. Б. Кекеевла әдл күч-көлснә ветеранмуд теднд ик дөң күргжәнә. Иим улс селәнә әмтнә бахмж болн түшг. Жирһлд учрдг ямаран чигн күнд йовдлыг даажһардг әмтн ода күртл күчкөлснә зергләнд йовна. Тегәд чигн Н. Б. Кекеев иргч жилмүдт чигн эн әдл-ахун тоомсрта көдлмшчнрин тоод бәәхнь лавта.

САҢҺЖ-ҺӘРӘН Иван,
мана корр.

●Дөрлдәнә дииләчнр

СӘН АШТА КӨДЛМШ

1990 жилин йиси сарин эргцд республикин күчкөлсчнрин социалистическ дөрлдәнә ашар агропромышленн комплексин халхд Октябрьск района «Цаһан Нур» совхозин коллектив дөрлдәнә дииләчд тоолгдад, дамжж өггдлг Улан тугар ачлгдв.

Эн жил эннь «Цаһан Нур» совхозин коллективин хойрдгч ачлврнь болжана. Өрөл ... лиг сольв. Виктор Николаевич Шонхоровин болн Юрий Алексеевич ... рт хөөнд көдлж йовсн күүкд күн зе көвүндән мал асрлһна эрдмиг арднь орж дасхж өгсмн. Пеньсят һарсн бийнь зееһиннь хошт бәәһәд, кергтә болсн цагт дөң-нөкд болад, күүкн-көвүн хойртнь нүдн-амн болад бәәнә.

Давсн жил эн хош ...

Советск Союзар

С БОЛЬНОЙ ГОЛОВЫ—НА ЗДОРОВУЮ?

Подробности инцидента на Красной площади

В передаче «Радио Франс Интернасьональ» 11 ноября прозвучал комментарий к инциденту, происшедшему на Красной площади в Москве во время праздничной демонстрации.

Оказалось, сообщило французское радио, что Шмонов — «член западного отделения свободной демократической партии России и член Ленинградского народного фронта». Этот инцидент «стал темой заседания координационного совета фронта и правления партии. Участники заседания отметили две странные детали: по свидетельству людей, хорошо знавших Шмонова, он отличался мягким и покладистым характером, а также то, что, согласно официальному сообщению, инцидент был заснят на пленку. В общем, все это похоже на разыгранный спектакль. По мнению некоторых участников заседания, не исключена вероятность, что режис... державший правонарушителя. Вот его рассказ:

— 7 ноября я нес службу на Красной площади, метрах в 150—200 от Мавзолея в 11.10—11.15, когда на площадь вступила колонна трудящихся Бауманского района столицы, в потоке демонстрантов мое внимание привлек гражданин, который, как мне показалось, вел себя несколько странно — все время озирался, плотно прижимая рукой что-то, укрытое под одеждой. Вдруг незнакомец выхватил из-за пазухи двуствольное охотничье ружье без приклада.

Моя реакция была мгновенной. В прыжке я успел схватить его за руку, вывернуть стволы вверх. Грохнул выстрел. Затем мне еще раз удалось отвернуть оружие от людей, и второй выстрел, к счастью, никого не задел. Я вырвал ружье из рук правонарушителя и в...

...щаться, если бы не попытки партийных единомышленников правонарушителя А. А. Шмонова свалить все, как говорится, с больной головы на здоровую.

Наивен и «тонкий» намек на какую-то заведомую «режиссуру» со ссылкой на тот факт, что инцидент был заснят на пленку. Как всегда, во время торжеств на Красной площади работали камеры Центрального телевидения СССР, и все, что происходит во время праздничного шествия, вполне может оказаться в поле внимания телеоператоров.

В. ЯНЧЕНКОВ.
(Пресс—Центр МВД СССР—ТАСС).

* * *

Не все знает и полковник В. Янченков: инцидент на Красной площади, оказывается, был зафиксирован не операторами ЦТ, а съемочной группой аудиовизуаль... ТАСС. Это ...го 7 ноября в программе «Время», в выпусках новостей всех крупнейших мировых телекомпаний.

— В момент инцидента, — рассказывает специальный корреспондент ТАСС Сергей Вознанов, — мы с оператором Анатолием Ершовым находились в пяти метрах от стрелявшего. Это, замечу, — чистая случайность: ведь в поисках интересных сюжетов наша группа побывала практически во всех уголках площади. Так вот, сначала я услышал выстрел и, естественно, повернулся в его направлении. Оператор, что называется, профессионально включил камеру. Затем раздался второй выстрел, и я увидел, что несколько людей в штатском держат человека с ружьем, который пытается вырваться. Через несколько секунд в сопровождении сотрудников милиции задержанный был оттащен в сторону ГУМа. Свидетелями ...

△ **МОСКВА.** Мана орн-нутгин керг-үүлин әмтн болн банкирмүд Москван сангин биржд капиталар хулд кеж чадхмн. Эн бирж Подмосковьед болжах конференцд үкр сарин 12-т тогтагдла. Ода бүрдәгджәх үнтә цаасна рынкд орлцачнр — 187 советск предприять болн банк конференцд бәәв. Москван сангин биржд орн-нутгин хамгин ик акционерн компаньсин болн банксин акцсин дөрвнә хувнь энд худалгдх.

△ **АРХАНГЕЛЬСК.** Германск Куксхафен балһсна верфьд шинрүлгдснә хөөн Архангельск заһсчнрин «Ветлуга» гидг траулер үзмжтәһәр өсв. Керм тосхачнр эн траулериг хойр әңгләд корпустнь арвн хойр метр кемжәтә аһу орулв. Аштнь белн продукц хадһлхин төлә бәәдг трюм хойр холванд өсв. Заһс әд-бод келһнә болн кинтрүллһнә фабрик нерм ...

●Дөрлдәнә дииләчнр

СӘН АШТА КӨДЛМШ

1990 җилин йисн сарин эргцд республикин күчкөлсчнрин социалистическ дөрлдәнә ашар агропромышленн комплексин халхд Октябрьск района «Цаһан Нур» совхозин коллектив дөрлдәнә диилдәчд тоолгдад, дамҗҗ өгдг Улан тугар ачлгдв.

Эн җил энь «Цаһан Нур» совхозин коллективин хойрдгч ачлврнь болҗана. Өрәл җилин ашар совхозин коллектив бас диилдәчин тоод орсн бәәсмн. Эдл-ахун директор Александр Эрендженович Мутляев, партийн организацин сеглгр Екатерина Санджиевна Бюрюева, профкомин ахлач Сергей Дорджиевич Эдилов, комсомольск организацин сеглгр Алтн Цутаев коллективин үүлврлг чадмгар залад, сән ашта, нигн көдлмш тетхҗ чадв. Эн җил теңгрин заяһн элвг урһцан эдл ардһ орҗ хураҗ авв. Намрин экләр эдл-ахуһур одхд, буудяг совхозин токмудт овалчксн үзә болхмн билә. Ним элвг урһц кесг җиләс наарак авгдад уга бәәсмн. Тер буудяг эд-бод келнд пенсионермуд, ветеранмуд, сурһульчнр — деегән күргҗ чадх цуг әмтн орлцгдсн билә. Хойрдад одхд, буудяг цеврләд, диглад, хадһлгдх бәәрднь орулад белдчксн бәәҗ. Бовгонов Борис Манджиевич, Шрамко Петр Иванович, Урусов Сергей Борисович, Зверева Любовь эдн ток деер буудя эдбод келһнә көдлмш тегсәҗәсн кемлә биҗн харһҗ ирвимн.

Маниг дахҗ эдл-ахун участкудар йовҗ көдлмшиә йовудла таньлдулсн селәнә Советин ахлачин даруһ Андрей Лидживевич Шорваевин кесәр болхла, элвгәр урһсн урһцин буудя талдан халхд көдлмшиг ясрулх арһ өгчәмн. Юнгад гихлә, ода эдл-ахуд зурһасн улу эдл-ушг эдлгдсн цагт, тер немр эдл-ушарн талдан һазрин эдл-ахусла, эс гиҗ предприятьмүдлә хувалцад, хоорндан үгцәд, терүнә ормд эдл-ахуд кергтә мод, тосхлтын эв-арһ, нань чигн тоотыг авч болхмн. Эн җил тегад совхозин һарлвр Горьковск, Новгородск областьмудт күрәд, хоша бәәх Волгоградск областин зәрм организацсла болн предприятьмүдлә күүндәд, буудяһарн зура деер немр авсн носсари сольлцад, тосхлтын материалмуд авч чадв.

Олн җилин туршарт совхоза шин гермуд барглдго бәәсмн. Социальн халх делгрлго бәәсн учрар баһчуд эдл-ахуһас һучҗасмн. Сән специалистнриг бәәлһлүлһнд боомтг һарчасмн. Ода болхла совхоза шин гермуд олар тосхгдв. Нам шин уульнис дүцәлдҗ, эдл-ахун өвг-бәәдлиг сольв. Виктор Николаевич Шонхоровин болн Юрий Алексеевич Палаевин бригадмуд шин гермүдиг тосхв.

«Государствд мах хулдлһна зураһан 153 процентд күцәв» гиҗ тогтаврт келгдҗәнә. Зураг шин сәәнәр күцәлһнд эдл-ахун хөвчнрин, үкрчнрин гүҗрмг күч-көлснә зөвәр ик тәвц бәәхнь лавта. Канкаев Пата Санджиевич, Шошункаев Кару Лидживевич һарджах хөөчнрин бригадмуд урдк җилмүд метәр сәәнәр көдлад, үвлд тохнята белдәр гев.

Кару Лидживевич Шошункаевин нериг мана республикд әмтн сәәнәр меднә. Мана тасрт чигн эн хөөчин тускар кесг бичлә. Мал өсклһнд ик күцәмҗ бәрәд, олна производствиг делгрүллһнд ик тәвцан орулснь темдглгдәд, ВЛКСМ-ин ЦК-н тогтаврар эннд Ленинск комсомолын мөрә өггдснә наарак хол тәәтг бәәрһсн «Цаһан Нур» совхозин баһ наста хөөч Шошункаевин нерн темдгтә болсмн.

Кару Шошункаев көдлмштән күцәмҗ бәрҗ көдлдг төләдән «Күндлһнә Темдг» орденәр, комсомольн ЦК-н кесг ачлврмудар темдглгдсмн. Советск-корейск баһчудын иньгллтин түрүн фестивальд советск баһчудын делегацин ханьд Кару Шошункаев орлцад, Пхеньян орад ирлә. Көдлмшән сәәнәр кесн күн альдчнь чигн күндтә, тоомерта болдгиг эн йовдл медүлҗәнә. Җил ирвәс дамшлт хоршад, көдлмшин ашиг урдаснь үзҗ көдлдгиг эн даҗс авв. Залу күн заяһсн талан гиҗ мана өвкир келдгәр, Кару шүүҗ авсн эрдмән цуг седклән өгәд, эврәнь кергтән амтнас ард үлдлго, зүүсн өөлән нерән өдр болһни шулптта көдлмшарн батлад йовҗ күслтәһәр көдлдәг бәәнә.

Ода энүнә хошт көдлмшәһҗ көгҗәдг болх гисн тооллвртаһар совхозас барун-арһг тал һардг хаалһар һарад йоввидн. Улан боллго мана машин эднә хошин өөр ирад зогсв. Ах хөөч нөктәһән хуучн хошин өөр мод көрадҗәснь үзгдв. Үвлән кергләх түлән белдҗәсн хөөч мадниг тосҗ ирҗ мендлв. Кару Лидживевичлә хамдан дү көвүнь Анатолий Шошункаев, зе көвүнь Санал Эрендженов, гергнь Раиса Шошункаева көдлҗәнә. Шидр күртә эднлә хамдан нахц эгчнь Чиирла Зоя көдлҗ йовла. Насн-җирһлиннь туршаарт хөөнд көдлҗ йовсн күүнд күн эс көвүндән мал асрлһна эрдмиг ардн орҗ дасхҗ өгчкмн. Пенсьт һарсн бичнь зееһиннь хошт бәәлһд, кергтә болсн цагт дем-нөкд болад, күүки-көвүн хойртнь нудн-амн болад бәәнә.

Давсн җил эн хош деер шин кошар тосхсмн. Хурһдыг хөлврт авад, асрад, өскәд эн бригад шаңгд оруҗ өгнә. Хурһд хөлнә гисн зөвәр нәрн, ик хөлврт кергболҗана. Шошункаевин бригад темдглсән эрк биш күцәх никлтәһәр көдлҗәнә. Бригадын хөөч болһн кеххүцәх кергән медҗ, холәҗах хурһднь бүрн-бүтн, чаңһ-чиигә, ноосна зура күцәгдсн бәәнә. Үвлд эдл төвшүн седкләһәр орҗана. Хашадннь өвсн овалһата, наадк хот тәрн белдгдсн бәәнә. Хөөчирт кергтә хот-хол — һуйр, болнцг, хавстн нань чигн тоотыг бас белдчксн бәәнә. Нег дутунь — көдлмшт өмсдг хувц-хунр: махла, бееләә, хурчиглә өмсх плащмуд авч ирҗ хулддго йовдл. Үвл өөрдәд ирчкән һагла энь малчнриг йир икәр үүмүлҗәнә. Хулд-гүүлһнә көдлнчр басас некҗ кергтә эд-тавр авлго, өгсиь авад ирдг бәәдлтә, гиҗ хөөчнр һундрхна.

Эдл-ахун күцәмҗд механизатормудын тәвц чигн баһ биш. Негдгч тойгта фермин трактористнриг темдглҗ болхмн. Баһ наста бригадир Михаил Эрендженов эдниг толһалҗана, Борис Санджиевич Дорджиев, Цери Боджгаев, Николай Доржагинов болн нань чигн трактористнр намрин тәрәнә һазриг хагллҗанань хөөн малын хот зеелһнә, ясврин көдлмшт көдлҗәнә. Эднә көдлмшиг дархчч Баатр Очиров, молотобоец Михаил Энлев, слесарь Геннадий Болдырев техникиг цаглань, сәәнәр ясҗ теткнә.

Ингәд совхозин участк болһнд ни-негн кевәр әмтн көдлҗәнә. Эднә өдр болһни даавртан көдлмшин ашт эдлахун экономическ, социальн бәәдлнь ясрад, делгрлтн бат халһдан орҗана. Дәәнә әмн нер һарч йовсн «Коминтерн» колхозин өөдән нериид цаһан-ууразан күрх гисн иш бәәнә.

Г. ХЕНЧИЕВА.

Подробности инцидента на Красной площади

В передаче «Радио Франс Интернасьональ» 11 ноября прозвучал комментарий к инциденту, произошедшему на Красной площади в Москве во время праздничной демонстрации.

Оказалось, сообщило французское радио, что Шмонов — «член западного отделения свободной демократической партии России и член Ленинградского народного фронта». Этот инцидент «стал темой заседания координационного совета фронта и правления партии. Участники заседания отметили две странные детали: по свидетельству людей, хорошо знавших Шмонова, он отличался мягким и покладистым характером, а также то, что, согласно официальному сообщению, инцидент был заснят на пленку. В общем, все это похоже на разыгранный спектакль. По мнению некоторых участников заседания, не исключена вероятность, что режиссура происшествия была неплохо разработана компетентными органами».

Самый «компетентный орган» во всей этой истории — начальник отделения 1-го полка патрульно-постовой службы ГУВД Мосгорисполкома старший сержант милиции А. Мыльников, задержавший правонарушителя. Вот его рассказ:

— 7 ноября я нес службу на Красной площади, метрах в 150—200 от Мавзолея. В 11.10—11.15, когда на площадь вступила колонна трудящихся Бауманского района столицы, в потоке демонстрантов мое внимание привлек гражданин, который, как мне показалось, вел себя несколько странно — все время озирался, плотно прижимая рукой что-то, укрытое под одеждой. Вдруг незнакомец выхватил из-за пазухи двуствольное охотничье ружье без приклада.

Моя реакция была мгновенной. В прыжке я успел схватить его за руку, вывернуть стволы вверх. Грохнул выстрел. Затем мне еще раз удалось отвернуть оружие от людей, и второй выстрел, к счастью, никого не задел. Я вырвал ружье из рук правонарушителя, и в этот мгновение на помощь мне подоспели работники КГБ и курсанты Московской высшей школы милиции.

События, о которых рассказал А. Мыльников, уже хорошо известны, о них сообщалось в печати, по центральному телевидению и Всесоюзному радио. И к ним можно было бы не возвращаться, если бы не попытки партийных единомышленников правонарушителя А. А. Шмонова свалить все, как говорится, с больной головы на здоровую.

Наивен и «тонкий» намек на какую-то заведомую «режиссуру» со ссылкой на тот факт, что инцидент был заснят на пленку. Как всегда, во время торжеств на Красной площади работали камеры Центрального телевидения СССР, и все, что происходит во время праздничного шествия, вполне может оказаться в поле внимания телеоператоров.

В. ЯНЧЕНКОВ.
(Пресс—Центр МВД СССР—ТАСС).

* * *

Не все знает и полковник В. Янченков: инцидент на Красной площади, оказывается, был зафиксирован не операторами ЦТ, а съемочной группой аудиовизуальной редакции ТАСС. Это созданное недавно подразделение информационного агентства занимается съемками и распространением видеоинформации о наиболее значительных событиях в жизни страны. На праздничной демонстрации и работали две группы журналистов, одна из которых и стала автором сюжета, показанного 7 ноября в программе «Время», в выпусках новостей всех крупнейших мировых телекомпаний.

— В момент инцидента, — рассказывает специальный корреспондент ТАСС Сергей Возианов, — мы с оператором Анатолием Ершовым находились в пяти метрах от стрелявшего. Это, замечу, — чистая случайность: ведь в поисках интересных сюжетов наша группа побывала практически во всех уголках площади. Так вот, сначала я услышал выстрел и, естественно, повернулся в его направлении. Оператор, что называется, профессионально включил камеру. Затем раздался второй выстрел, и я увидел, что несколько людей в штатском держат человека с ружьем, который пытается вырваться. Через несколько секунд в сопровождении сотрудников милиции задержанный был оттащен в сторону ГУМа. Свидетелями эпизода, кроме нас, стали сотни участников колонны бауманцев. Считаю, все попытки представить происшедшее как некий разыгранный кем-то спектакль попросту бессмысленным.

Б. ШЕСТАКОВ,
корр. ТАСС.

△ **МОСКВА.** Мана орнутгин керг-үүлин әмтн болн банкирмүд Москван сангин биржд капиталар хулд кеж чадхмн. Эн биржд Подмосковьед болҗах конференцд укр сарин 12-т тоггагдв. Ода бурдәгдҗәх үнтә цаасна рынкд орлцачнр — 187 советск предприять болн банк конференцд бәәв. Москван сангин биржд орн-нутгин хамгин ик акционерн компаньсин болн банксин ахлсн зөрвнә хувь энд хурв.

△ **АРХАНГЕЛЬСК.** Германск Кукскафен балһсна верфьд шинрүлгдсн хөөн Архангельск заһсчнрин «Ветлуга» гидг траулер үзмҗтәһәр өсв. Керм тосхачнр эн траулериг хойр англад корпустнь арви хойр метр кемҗәтә аһу орулв. Аштнь белн продукц хадһлхин тәлә бәәдг трюм хойр холвагд өсв. Заһс эд-бод келһнә болн киитрүллһнә фабрик нерм деер эдлврт орв.

△ **ЮЖНО-САХАЛИНСК.** Нааран гинчд ирсн Өмн үзгин Корейин Улан Кирсин көдлачнр областин һазрт бәәх корейцнрт тер мет баһжалвта әмтнд нег сай доллар кемҗәнд дулан хувц, икәр кергләдг эд-тавр өгв. Сән седклин эн керг-үүлврин седвәрчирнь Сеулын хамтин ик «Новый мир» универмагин дирекц болн Улан Кирсин бәәрн обществ болв.

△ **НУКУС.** Каракалпакск АССР-ин Ленинабадск районд призывникудин экирин слет болв. Мана көвүд кергтә залу-зөргин школ зөрм болҗана гиҗ тоолҗанавидн, гиҗ слетд орлцачнр темдглв. Каракалпакин көвүд цергләх подразделеньсд батлсн шефск залһлдана тускар командирмуд болн политкөдлачнр келҗ өгв.

(ТАСС).

Нег җирһлин һурвн нерн

Чечено-Ингушетьд бәәх Мелчухи гидг бичкн селәнд немш келн күн Магомед Вайсет старейшинмүдин советин ахлач болв. Үнднь келхлә, эн бийнь ямаран келн күүһән йилһхдән күчрдәнә.

Бичкн цагтан эн украинск селәнд бәәҗ, Вилли нертә, төрскн немш келәр күүнәдг билә, болв паспортднь Василий Кондратьевич гиҗ бичәтә бәәсмн. 1941 җил эс, цуг советск немшнриг мет, дорд үзгүр күчәр нүүлһсмн. Элгн-садан гееси көвүг, хасг орҗ-бүл авсмн. Хоорндан эдн хасг болн орс келәр күүндг билә.

Тенд, Казахстанд, төрскн кавказск һазрасн көөгдсн чеченмүдлә эн үүрлсмн. Нег зөвлн эдниг негдүлв. Карагандин өөр шахтд эднлә хамдан көдлҗ, тедн кел болн авъяслмуд көвүн дасҗ авсмн, тедн бурхн-шаҗнд шүтсмн. Дөчн җилин туршарт эгүр әмтн Магомед гиҗ нерәднә. Меккад одҗ мөргүл кесн хөөн эгүр күндлҗ «хаджи» гинә. Үнг-тохмарн немш, иткләрн мусульманин, ухан-седкләрн интернационалист күн эн әврә ик өркбүлтәһән Мелчухад һуч һаҗ җил бәәнә. Ода старейшинмүдин советин ахлач селәнд мечеть тосхxин тәлә цуг эвархан залҗана.

Ш. АСУЕВ,
ТАСС-ин корр.

Мелчухи,
Чечено-Ингушск АССР.

Олнд медгдһә, 1993 җилин үвлин олимпийск наадд давуллһна тәлә тави балһсн марһҗана: Аоста (Италия), Хака (Испания), Аскерсунд (Швеция), Солт-Лейк-Сити (США), Нагано (Япония) болн Советск балһсн-курорт Сочи.

Наадыг сектл ода деегд удан, тер бийнь оданас авн балһсд-претендентмүд эврә кандидатуран шунмһаһар үзүлҗәнә.

Японьд болсн нарт делкән Олимпийск комитетин 96-ч сесс деер һоллгч торнь 1996 җилин зунн наадд давуллһна орм зааһна шиидвр авлһн лавта бәәсмн.

Нарт делкән олимпийск комитетин президентд бичсн бичгтән РСФСР-ин Деед Советин ахлач Б. Ельцин 1993 җилин үвлин Олимпиадыг Сочид давулхми гисн седвәрчр дөңнсмн.

Сочид болх цаһан Олимпиад балһсна әмтиг хойр әңгд хуваҗ: негнь «болг» гихлә, наадкнь — «бәг» гинә. Әмтид Олимпиадыг — үнтә үүлдвр гинә. Дамшлт болхла талланар үилҗәнә. Наадд — орута керг. Энтн балһсна инфраструктур делгрүлһнг хәләнә, инженерн коммуникацст, хаалһд баһ биш мөңгн кәрн орулна.

Сочин спортивн болн һазәмҗин объектс тосхлһна омгнь Олимпиадин кергләчтә.

ЗУРГТ: курортн балһсн.
ТАСС-ин зург.

●«О национальной гордости»

(«Хальмг үнн» № 205, үкр сарин 1)

ТӨРИГ ЭКОНОМИКИН УЛД ХӘЛӘХМН

Газетд С. Мучиряевин «О национальной гордости» материал барлгдсиг мана умшачнр икәр соньмсж умшж. Редакцур әмтнәс эн статьяд хәләгдсн төрәр бичгүд ирәд бәәнә. Умшачнр эврә ухан-тоолврарн хувалцж, хальмг улсин сойл делгрүлхин төлә юн кергтәг темдглж бас немр орулна. Одахн газетд эн статьяһар селәнә эдл-ахун номин кандидат, дәәнә болн күч-көлснә ветеран ДОРҖИН Лиж күүндвр кев. Эндр бидн бас нег материал барлжанавидн. Статьяд босхсн төрәр кегдҗәх күүндврт Хальмг государственн университетин научн ах көдләч, экономическ номин кандидат Г. Д. КУКЕЕВ орлцҗана. Геннадий Дорджиевич Кукеев культуриг делгрүллһнә төриг экономическ халхас хәләҗәнә. Энн йир соньн болҗ медгднә.

Үкр сарин I шинд газетд Хальмг ССР-ин ачта артист С. Мучиряевин бичсн «О национальной гордости» нерәдлһтә статья барлгдла. Статьяд эн хальмг улсин культурин болн искусствин өдгә цага бәәдлин тускар седкләрн зовж үнн-чикәр үнлж ухан-тоолвран медүлҗәнә. С. Мучиряевин эн хәләциг күцц дөнндг болвчн, статьяд келгдсн зәрм тоотла зөвшәрж чадшгов. Келхд, материалд «улсин тускар келсн цагт һанцхн кедү мал өскснг, кедү эдл-ууш кеж һарһснг темдглж үнлдмн биш, ямаран эн сойлта, тернь ямаран бәәдлд бәәхиг учрт авч үнлдмн» гиж бичәтә. Минһәр болхла, ямаран чигн келн улсин сойл болн искусств суверенн экономик угаһар бәәж чадшго. Эдн нег-негән немж, нег-негилән залһлдж, нег-негндән үлмәһән күргдгнь лавта.

Экономик рыночн хәрлцәнд орҗах кемд сойл болн искусств икәр дора орх гиж зәрмнь тоолҗана. Сойлын туст хәләцән эс сольж, эн туст хуучарн үүлдхлә, деер келгдсн чик болх. Болв негнь ил медгдҗәнә. Сойл, искусств туст шин хәләц бәрж, эднә өөдән чинр медж, [illegible] сольх кергтә. Ямаран чигн обществ экономикин делгрлт угаһар сойлан болн искусстван делгрүлж чадшго.

Улсин духовн зөөриг хадһлхин кергт һанцхн үг-күүринәр болх ондаруллһн керго. Ямаран чигн керг материальн улта болх зөвтә, тиигхләг экономикәр тер батлгдх зөвтә. «Ке-кеемсг хүврлт болн ондаруллһн кениг чигн хоосрулх», — гиж В. И. Даль бичсмн. Сойл болн искусств мана бәәдл-жирһлд тохрад, энүнә тасршго нег әңгнь эс болхла келн улсин сойлын болн искусствин йоста делгрлтин тускар келж болшго. Мел байрин өдрин темдг боллго, өдр болһни неквр болх зөвтә тер. Яһж терүг күцхмб?

Хальмг улсин серл, өвкир хоршасн байн зөөриг делгрүлх санан-седкл бәәхиг «Җаңһрин» 550 җилин өөн нег үлү сән үзүлв. Духовн зөөрән хадһлж делгрүлх эн санаг ил кергәр батлхин төлә кергтә цуг таалынь бүрдәх зөвтә. Тегәд эн халхар итклтә, медрлтә һардачнр болн специалистнр олхин кергт Хальмг ССР-ин государственн суверенитетин туск Декларацла ирлцнгү тедн республикин хойр государственн кел медлг үгаг учрт авх кергтә. Орс кел медсн деерән тедн хальмг кел бас медлг әмтн болх зөвтә. Көдлмшчирин күч-көлс үнлсн цагт хойр кел медлһиг бас учрт авх кергтә. Экономическ делгрлттә орн-нутгудт тиим үлгүр бәәнә. Цуг эннь даавсрта көдләчнрин культур өөдлүлж, хальмг улсин духовн зөөр — сойл болн культур медж, жирһлдән олзлх арһ өгхмн болжана.

Бас нег төрнь — республикд улсин заншалгч эрдм эдлврәс, олзллһнас һарчана. Хальмг улс урднь кеж һарһж йовсн кесг соньн, ке-сәәхн кегдлмүд, герт олзлдг хамг юмн ода геедрвш. Терүг шинәс сергәһәд, производств секхлә, әмтн соньмсад бәәх. Энтн ик чинртә керг. Баһчуд эврә нүдәрн үзәд, һарарн бәрж үзәд тодлхмн болжана. Келн улсин сойл болн искусств батрад девшлһнд тернь сән нилчән күргхмн. Үлгүрнь, кооперативст болн тосхлтын индустрийин предприятьмүдт герин өлг-эд, ааһ-сав кеж болхмн. Гиигн промышленностин эд-тавр кесн цагт хальмг улсин символик олзлж, булһарас галантерейн эд-тавр, яснас, аһрусна өврәс кегдлмүд кеж болжана.

Бәәрн һазрт урһдг кесг өвсн, урһмлыг кү эмнсн цагт әмтн урднь олзлдг бәәсмн, терүг көгшдүдәс сурад кеж болшгой? Хальмгаһар эмнлһнә клиник секлһнә төриг чигн хаһлж болхмн. Келхлә, үлгүр дала. Тиим предприятьмүд секлһн әмтиг икәр соньмсулх, экономик, сойл, искусств делгрүллһнд нилчән күргх. Им кевәр үүлдлһн республикин үүдәгч күч негдүлж әмтнә билг-эрдм цецгәрхд таал тогтах гиж сангдна. Эннь болхла улсин келн-әмтнн болн аштнь Хальмг ССР-ин экономическ бахмж болхмн болжана.

Юрий Дмитриевич Чернявский эврә шүүж авсн эрдмдән итклтә күн. Хөр шаху җилдән эн маши залач болж көдлж йовна. Юрий Дмитриевич селәнә эдл-ахун олн зүсн аца зөөнә. Җил болһн зураһан болн даалһврмудан зокал мет давулж күцәнә.

Көдлмштән дигтә күн олна керг-үүлдврәс чигн бийән эн заагулхш. Коллективин бәәдл-жирһлин төрмүдт чадсарн орлцна. Олн җилин туршарт хоршагдсн дамшлт, бат авг-бәрц, чик хәләц ямаран чигн төриг тоолвртаһар, болһамжтаһар хаһлх арһ энүнд өгнә. Юрий Дмитриевич Чернявский 1964 җиләс авн Коммунистическ партин зерглә нд йовна.

Бийән әрвллго үүлддг төләднь энүг үүрмүднь күндлнә. Партийн даалһвран чигн эн арднь орж күцәнә, баһ наста коммунистнр олн зүсн төрәр күүндвр кенә.

Юрий Дмитриевич Чернявскин көдлҗәх Баһ Дөрвдә районa агропромтранс нүүрт йовх коллективсин негнь. Им күцәмжд туслң коммунист Юрий Дмитриевич Чернявскин баһ биш тәвц бәәнә, гиж келж болхмн.

ЗУРГТ: маши залач Юрий Дмитриевич Чернявский. В. Эрдниевин цоксн зург.

Киитнәс әәҗәхш

Каспийск районa Джалыковин нертә совхозин фермсин көдләчнр государствд малас авгддг эдл-ууш хулдлһна җилә зурасан нертәһәр күцәсн деерән үвлзүллһиг бүрдәмжтәһәр эклхнь лавта. Үт-туршарн энд 28 миңһн хөн, 1580 толһа бод мал болн һурвн зу һар мөрн үвлзхмн. Малчнрин хошмудт бәәх кошармуд, малын нань чигн хаша-хааң ик зуудан ясгдсн бәәнә. Дмитрий Хореевич Сарангович, Сергей Адьянович Ходжгурович, коммунист Алексей Николаевич Гакиевин болн нань чигн ах хөөчнрин болн үкрчнрин коллективс үвлд әртәснь әәлн кевәр белдснә ашт киитнәс әәҗәхш. Дамшлтта хөөчнр болн үкрчнр бәәдг гермүдән болн малын хаша-хаациг эврә чидләрн яссмн. Терүн деер эн совхозд малын хот белдлһнә көдлмш дигтә-даратаһар күцәгдв. Тегәд чигн өдгә цагт хош болһнд үвлин кемд күрх малын хот бәәнә. Совхозин партийн организацин секләтр Полина Александровна Очир-Горяева келсәр теегт көдлж йовх малчнриг болнцгар, мәңгрсәр, олн зүсн темсәр болн түләһәр теткллһнә төрмүд эдл-ахун һардврин һол оньгт бәәнә. Джалыковин нертә совхозин күч-келсч коллектив иргч үвләллһиг бүрдәмжтәһәр давулх гиж ицж болхмн.

Х. ХОШЕУТОВ.

Һазадын ордудар

Куда Япония продает подержанные автомобили

«Японцы постепенно наращивают объемы экспорта подержанных автомобилей в СССР, Новую Зеландию, страны Юго-Восточной Азии и ближневосточные государства. Япония уже обошла Германию, которой принадлежала мировая пальма первенства по этой статье экспорта, говорится в докладе японского института по изучению автомобильного рынка.

Согласно опубликованным данным, в прошлом году Япония продала за рубеж 125.825 подержанных автомобилей и, таким образом, обошла Германию, продавшую за рубеж около ста тысяч таких машин.

Из-за бума, который переживает отрасль по сбыту новых автомобилей в Японии — за прошедшие 5 лет общее число проданных новых автомашин превысило 1,3 миллионов, — автомобильный рынок страны оказался затоваренным. Поэтому дельцы стали обращать свои взоры на экспортные рынки. В прошлом году Япония увеличила вдвое число проданных за рубеж подержанных автомобилей по сравнению с 1988 годом, говорится в докладе.

В нынешнем году эта тенденция сохранилась. За первые восемь месяцев 1990 года Япония продала за рубеж 115.133 автомобиля, или на 44,8 процента больше, чем за соответствующий период прошлого года. В нынешнем году японцы рассчитывают экспортировать в общей сложности 200.000 автомашин.

СССР подтверждает свою репутацию «плодородной почвы» для продажи подержанных автомобилей японских марок. За первые 8 месяцев текущего года СССР купил три тысячи таких машин у Японии, тогда как за весь прошлый год — всего лишь 414.

Новая Зеландия в качестве одного из главных клиентов Японии купила в прошлом году 58.000 «бывших в употреблении».

Сотрудники института проводят профилактический осмотр подержанных автомобилей для обнаружения возможных дефектов до того, как они пойдут на экспорт. Забракованные, не прошедшие испытаний машины отправляются на свалку. Большинство экспортируемых автомобилей было произведено менее пяти лет назад.

В Японии их стоимость колеблется от 200.000 до 300.000 иен (1.600—2.400 долларов). Вместе с тем в Новой Зеландии эти автомобили можно сбыть по цене до 8000 долларов, сообщила газета «Майнити дейли ньюс».

(Пресс-бюро ТАСС).

Эврә хәләц эс гиж көдлмшән геелһн

Нойбранденбург балһсид бәәдг багш Манфред Беверсдорф 40 һар җилдән багшлжана. Олн җилдән эн школьн директор болж көдллә. Наукин кандидатын цол энүнд бәәнә. Шулун-шудрмг күн эн болжана. Энүнә толһалжасн коллективд оньдин сән-сәәхн бәәдг билә. Болв цуг эн тоотаснь негнь — зүн халхин ухан-седкл деер болв. Германиг кегдснә өмн чигн багш государственн бичкдүдин садмуд, сурһульчнрин төлә шаңллһн уга хот-хол, социализмин нань чигн сән тоотыг хадһлхмн, гиж келҗәлә. Энүнәс келтә Беверсдорфиг ямаран чигн учр-утх угаһар директорин көдлмшәс һарһж. Эн буру шиидвриг чиклтн гиж бәәрн йоснд өгсн багшнрин сурвр дөң болсн уга.

Эврәнь һундлта туужин тускар Беверсдорф «көдлмшәснь һарһлһна өмнәс» гидг жисәнд орлцачнрин харһлтд эн келв. Хулһн сарин чилгчәр Берлинд эн харһлт болла.

Политическ хәләцәс көлтә көдлмшәснь һарһлһна дамшлт ФРГ-д 70-ч җилмүдин эклцәр делгрлт авла. Капиталистическ государствин стандартла тедна хәләц эс ирлцҗәснәс иштәһәр әмтиг көдлмшәснь һарһсн арвн миңһн йовдл темдглгдв. Үлгүрнь, Гамбургд бәәдг меҗән көдләч Уве Шеер көдлмш уга бәәнә. Яһад гихлә 1978 җил коммунальн сукһврт эн Германск коммунистическ партас баллотировать келә. Эн йовдлыг царт дел-

Государственн әәмшг уга бәәлһнә урдк министерствин көдләчнриг бас учр-утх угаһар көөҗәнә. ГДР-т талдан хәләцтә тоолвриг уга келһнә халхар эн министерствин кесгинь күцәлә. Нег тоолврта, социальн шүүлтта биш обществ тогталһна төлә эдн сән ул-сүүр бүрдәлә. Болв эн мектә-тахта политикиг һарһҗасн һардачнриг болн энүг күчәр күцәҗәсн әмтиг әәлцүлж болхий? Улсин полицин цергләчнр чигн көдлмшт оруллһна кемд ик шүүвр давж һарна. Эдн 77 сурврта анкет өгтнә. Тер сурврмудын ик зунь политическ хәләциг медхин төлә зәрүлгдҗәнә. Урдк социалистическ режимд итклтә бәәснд харлгдад дамшлтта дипломатическ көдләчнр көөж һарһгдв. «Хар спискд оруллһна кемд күүнә эрдм биш, терүнә мергжлт биш, болв хәләцнь тоод авгдна. Цугхлцгас зүн халх тал эврәнь хәләцәрн зогсҗах күн эн спискд орж чадҗана.

Идеологическ цевр бәәдлиг харсҗах әмтн икәр әмәхш. «Тегчг болхла, Эдн сән болх. Яһад гихлә структурн сольврмуд болад бәәхмн, — гиж мини гергнд һоодһнь келлә», — гиж Берлинд бәәдг Хорст Хайхель келв.

Түргәр өсҗах кадмин уга бәәлһн әмтиг бичлһнә төлә сән таал тогтаҗана. Үүрмг болн дундын заводмуд болн фабрикуд хаагдҗана. Нам ик кемҗәтә предприятьмуд. Кемр тедна продукц деед үзгин эд-таврас му болхла, хаагдна. Экспертмудин то-диһәр

Телетайп зәңглҗәнә

ТОКИО. Японцнр һурвдгч җил дарандан мөңгн пазрин хамгин баин әмтнә нер зүүҗәнә. Һарт делкән хоршудлһна банксин Женевд бәәдг институтын то-дигәр, нарн һардг үзгин орн-нутгин күн болһн 1989 җилин чилгчәр эврәнь счетдан 5,7 сай иен (США-н 40 миңһ һар доллар) дундлад хадһлҗасмн. Зуг нег җилин эргцд японцнрин тәвцсин кемҗән 11 процентд икдв.

Японцнрин даруһнь «байн әмтнә» давшуриг Швейцарин әмтн эзлҗәнә. Нег швейцарин тоод дундлад США-н 23 миңһн долларт ирлцсн мөңгн хоршагдж. Бәәхтә җирһлин эн дөрлдәнд һурвдгч орминь бельгийцнр эзлҗәнә. Делкән хамгин байн келн-әмтсин тоод США 14-ч орм эзлҗәнә — дундын американцин хоршасн мөңгн 10 миңһн долларас давв.

ГАВАНА. Талдан күүнд дуран өглһн, зан-бәрцәрн эс ирлцлһн, бәәх герин туст тогтсн күчр бәәдл Кубад өрк-бүл саллһна һол учрнь болҗана. Орн-нутгин долан кровинцд салсн 520 өрк-бүл дунд шинжлт кесн бәәрн социологуд тиим ашлвр кев. Эн шинжлттин ашмудын «Бөәмиа» журнал барлв. Давсн җил үүдсн 100 өрк-бүл болһнас 44-нь салв, аштнь эн кемд төрсн бичкдүдин 61 процентнь күцц биш өрк-бүлмүдт өсҗәнә, гиж статьяд темдглгдҗәнә. «Обществин лчейк» күүрлһнә учрмуд дунд залу гергн хойр хоорндан иткл уга бәәлһн, байдан өрк-бүлин жирһлд белн

●Рынкин хәрлцәнә өмн өргнд

Цуг эв-арһан

●Эмчин селвг

Грипп гемин өвәрцин тускар

Эдн нег-негән немж, нег-негнләһән залһлдж, нег-негндән үлмәһән күргдгнь лавта.

Экономик рыночн хәрлцәнд оржах кемд сойл болн искусств икәр дора орх гиж зәрмнь тоолжана. Сойлын туст хәләцән эс сольж, эн туст хуучари үүлдхлә, деер келгдсн чик болх. Болв иегнь ил медгджәнә. Сойл, искусств туст шин хәләц бәрж, эднә өөдән чиир медж, үүлдврән үндсәрнь сольх кергтә. Ямаран чигн обществ экономикин делгрлт угаһар сойлан болн

кл бәәхиг «Җаңһрин» 550 җилин өөн нег үлү сән үзүлв. Духовн зөөрән хадһлж делгрүлх эн санаг ил кергәр батлхин төлә кергтә цуг таалынь бүрдәх зөвтә. Тегәд эн халхар итклтә, медрлтә һарлачир болн специалистнр олхин кергт Хальмг ССР-ин государственн суверенитетин туск Декларацла ирлцнгү теди республикин хойр государственн кел медлг угаг учрт авх кергтә. Орс кел медсн деерән тедн хальмг кел бас меддг әмтн болх зөвтә. Көдлмшчнрин күч-көлс үнлсн

Хальмгаһар эмнлһнә клиник секлһнә төриг чигн хаһлж болхмн. Келхлә, үлгүр дала. Тиим предприятьмүд секлһн әмтиг икәр соньмсулх, экономик, сойл, искусств делгрүллһнд нилчән күргх. Ним кевәр үүллһн республикин үүдәгч күч негдүлж әмтнә билг-эрдм цецгәрхд таал тогтах гиж сангдна. Эннь болхла үлсин келн-әмтни болн аштнь Хальмг ССР-ин экономическ бахмж болхмн болжана.

Киитнәс әәҗәхш

Каспийск района Джалыковин нертә совхозин фермсин көдләчир государствд малас авгддг эдл-ууш хулдлһна җилә зурасан нертәһәр күцәсн деерән үвлзүллһиг бүрдәмҗтәһәр эклхнь лавта. Үт-турштан энд 28 миңһн хөн, 1580 толһа бод мал болн һурвн зу һар мөрн үвлзхмн. Малчнрин хошмудт бәәх кошармуд, малын иань чигн хаша-хаац ик зуудан җсгдсн бәәнә. Дмитрий Хоревич Сарангович, Сергей Адьянович Ходжгурович, коммунист Алексей Николаевич Гакиевин болн наль чигн ах хөөчнрин болн үкрчнрин коллективс үвлд әртәснь ээни кевәр белднә ашт киитнәс әәжәхш. Дамшлтта хөөчнр болн үкрчнр бәәдг гермүдән болн малын хаша-хаациг эврә чидләри ясәмн. Терүн деер эн совхозд малын хот белдлһнә көдлмш дигтә-даратаһар күцәгдв. Тегәд чигн өдгә цагт хош болһнд үвлин кемд күрх малын хот бәәнә. Совхозин партийн организацин сеглтр Полина Александровна Очир-Горяева келсәр теегт көдлж йовх малчнриг бодңгар, маңгрсәр, олн зүсн темсәр болн түлаһәр тетклһнә тәрмүд эдл-ахун һардврин һол оныг бәәнә. Джалыковин нертә совхозин күч-көлсч коллектив иргч үвлзллһиг бүрдәмҗтәһәр давулх гиж ицҗ болхмн.

Х. ХОШЕУТОВ.

бичкдүдин садмуд, сурһульчнрин төлә шаниллһн уга хот-хол, социализмин наль чигн сән тоотыг хадһлхмн, гиҗ келҗәлә. Энүнәс келтә Беверсдорфиг ямаран чигн учр-утх угаһар директорин көдлмшәс һарһж. Эн буру шиидвриг чиклтә гиж бәәри йосид өгсн багшнрин сурвр дөң болсн уга.

Эврәнь һуидлта туужин туск Беверсдорф «көдлмшәснь һарһлһна өмнәс» гидг җисәнд орлцачнрин харһлтд эн келв. Хулһн сарин чилгчәр Берлинд эн харһлт болла.

Политическ хәләцәс көлтә көдлмшәснь һарһлһна дамшлт ФРГ-д 70-ч җилмүдин эклцәр делгрлт авла. Капиталистическ государствин стандартла теднә хәләц эс ирлцҗәснәс иштәһәр әмтиг көдлмшәснь һарһсн арвн миңһн йовдл темдглгдв. Үлгүрнь, Гамбургд бәәдг мемҗәи көдләч Уве Шеер көдлмш уга бәәнә. Яһад гихлә 1978 җил коммунальн суңһврт эн Германск коммунистическ партьс баллотировать келә. Эн йовдлыг нарт делкән олна тоолвр бурушав. Тиим болв чигн ФРГ-д хуучн кевәр үүлджәнә. Гражданмудт эврәнь тоолвр бәәх зөв уга.

Урдк ГДР-ин һазрт политическ мотивәр көдлмшәснь һарһлһна йовдлмуд урдк җилин чилгчәр темдглгдлә. Социалистическ государствин Конституц тер цагт үүлджәлә. Болн Германя негдлһнә тускар тингхд зуг эклҗ келҗәлә. Йосна зәрм цергләчир болхла ФРГ-н закад яһҗ сәәнәр олзлхан хәләҗәлә.

Хамгин түрүнд багшнр зовлңгла харһв. Марксизм-ленинизмд итклтә бәәхин төлә тедниг көдлмшәснь һарһҗала. Зуг Марцан гидг берлинск районд школас 80 багш эн учр-утхар көөгдв. Эднәс зәрмснь СЕПГ-н болн ода бәәх ПДС-ин члед билә.

алдцулҗ болхий? Үлсин полицин цергләчир чигн көдлмшт оруллһна кемд ик шүүвр давж һарна. Эдүд 77 сурврта анкет өгтднә. Тер сурврмудын ик зунь политическ хәләциг медхин төлә зәрүлгджәнә. Урдк социалистическ режимд итклтә бәәснд харлгдад дамшлтта дипломатическ көдләчир көөҗ һарһгдв. «Хар спискд оруллһна кемд күүнә эрдм биш, терүнә мергҗлт биш, болв хәләцнь тоод авгдна. Цутхлңгас зүн халх тал эврәнь хәләцәри зогсҗах күн эн спискд орҗ чадҗана.

Идеологическ цевр бәәдлиг харсҗах әмтн шар эмхн. «Тәгчг бәәхлә, талыд сән болх, яһад гихлә структурин сольврмуд болад бәәхмн, — гиҗ мини гергнд һоодяь келлә», — гиҗ Берлинд бәәдг Хорст Хайхель келв.

Түргәр өсҗәх көдлмш уга бәәлһн әмтиг йилһлһнә төлә сән таал тогтаҗана. Үүрмг болн дундын заводмуд болн фабрикүд хаагджана. Нам ик кемҗәтә предприятьмүд, кемр теднә продукц деед үзгин эд-таврас му болхла, хаагдна. Экспертмүдин то-дигәр 1991 җилин чилгчәр көдлмш уга әмтнә то 4 сайд күрч чаджана. Зәрм әмтн ода үлү тоод орв. Эврәнь предприятин штатд бәәсн биинь эдн «хасгдсн көдлмшин селгәнд» орулгдв. Эн селгән... ноль час ут болна. Көдлмш угаһар үлдх гиҗ әәһәд эн әмтн юм бурушаҗахан илднь келхш.

«ПДС-ин чледин болн наль чигн зүн халхин чидлмүдин гражданск зөвиг хасллһн, политическ мотивәр көөлһн урдк ГДР-ин һазрт ик кемҗәтәһәр өсҗәнә. Талдан тоолврта әмтнә социальн зөвиг хаслһна өмнәс шуумһаһар нооддхмн гиҗ бидн дуудаҗнавидн», — гиҗ харһлтд батлсн герчллһнд келгдҗәнә.

И. ОСИНСКИЙ

ТАСС-ин корр.

Берлин.

процентд инди.

Йопондырин дарунь «бәәмтн...» ... Швейцарин эмтн әәлҗәнә. Нег швейцарин тоод дундлад США-н 23 миңһн долларт ирлсн мөңгн хөршәгдҗ. ... жирһлин эн дөрҗәнд ... бельгийчнр әәлҗәнә. Делкә хамгин байн келмтсин тоод США 14-ч орм әәлҗәнә — дундын америкаиин хөршәсн мөңгн 16 миңһн долларас давв.

ГАВАНА. Талдан күүнд дурап өглһн, зав-бәрнрин ... ирацлһн, бәәх герин туст тогтсн күчр бәәдл Кубад өрк-бүл салдһна ... Орнд ... провинцд салсн 520 өрк-бүл дунд шинҗлт кесн бәәрн социологуд тиим ашлвр кев. Эн шинҗлтин ашмудын «Боэмна» журнал барлв. Давсн җил үүдсн 100 өрк-бүл болһнас 44-нь салв, аштнь эн кемд төрсн бичкдүдин 61 процентнь күцц биш өрк-бүлмүдт өсҗәнә, гиҗ статьяд темдглгдҗәнә. «Обществин ячейк» күүрлһнә учрмуд дунд залу гергн хойр хоорндан иткл уга бәллһн, баһчуд өрк-бүлин җирһлд белн эс бәллһн, әркд авлгдлһн (ик зуудан залу улс) болн наль чигн учр заагдна.

НЬЮ-ЙОРК. Ода Негдсн Штатмудт өрк-бүл тогтах седклтә әмтн ашлгч шиидвр батлҗ автлан сәәнәр ухалх зөвтә. Эндрк амр биш цагт эннь зөвәр нәрн керг болҗана. Американск юристнр дунд кегдсн шинҗлтин ашмудт тиим сүв-селвг умшҗ болхмн. Өөрхн иргчдән США-д залу гергн хойр салу бәәлһнә йовдлмуд ихдхмн, гиҗ шинҗлгдсн әмтнә 75 процентнь герчлв. Өрк-бүл саллһна йовдл чигн икдәд бәәх, гиҗ 66 процентнь тоолҗана. Кемр экспертмүдт иткхлә, тогтҗах тиим бәәдлд сән халхнь бас бәәнә. Теднә тоолврар, күчр-күнд бәәдл зәрм өрк-бүлмүдиг батрулх.

●Рынкин хәрлцәнә өмн өргнд

Цуг эв-арһан олзлх кергтә

Бидн ода рынкин хәрлцәнд орхин өмн өргнд бәәнәвидн. Селәнә эдл-ахуи предприятьмүд рыночн хәрлцәнд орна гидг күчр болхнь лавта. Селәнә эдл-ахуи предприятьмүд одахн күртл государствд баһ биш мөнг өртә билә. Ним күчр бәәдләс селәнә эдл-ахуи предприятьмүд яһҗ мөлтрхәр бәәхмб? Энүнә тускар Городовиковск района АПО-н ах тооч Н. Д. УТНАСУНОВАЛА бидн күүндвр кеввидн.

— Нина Доржиновна, мана колхозмуд, совхозмуд болн селәнә эдл-ахуи предприятьмүд государствд дала мөнг өртәй?

— Дала гиж келхлә хаҗһр болх. Одахн күртл цуг эдл-ахус государствд йир ик мөңгнә өртә билә. Мана районд кесг эдл-аху, селәнә эдл-ахуи предприятьмүд удан болн ахр болзгин ссуд авсн бәәцхәнә. Тер авсн мөңгән эдл-ахус производствин материальн-техническ көрң батлхин төлә авдг билә. Дәкәд болхла тер мөңгән эдн социальн делгрлтин, мелиоративн көдлмш кехин, мал хулдж авхин төләд олзлдг билә. Цуг эн төрмүд хаһлхин төләд дала мөңгн кергтгджәлә. Государствд хулдсн эдл-уушас орж ирсн мөңгн терүнәс баһ болдг билә. Терүнәс көлтә селәнә эдл-ахус ялдь унҗала. Рынкин хәрлцәнә таалд тиим эдл-ахус үүлдж чадшгонь лавта.

— Шидр Әрәсән Федерацин правительств агропромышленн комплексин предприятьмүдәс өрнь хусх шиидвр батлҗ авла. Эн шиидвр мана эдл-ахуст ямаран нилчән күргх?

— Бүклдән мана района эдл-ахусар 18,6 сай арслң хусгдв. Энүнд удан болн ахр болзгта ссуд орв. Чапаевин нертә колхозас, «Комсомолец» болн «Южный» совхозмудас хошаһад сай арслң хусгдв. Совхоз-техникумас, «Башантинский» совхозас, Городовиковск тосна заводас, консерви болн комбикормов предприятьмүдәс бас баһ биш мөңгн хусгдв.

— Мана района эдл-ахус болн предприятьмүд рынкин хәрлцәнд ямаран бәәдлтәһәр орҗана?

— Үнәртнь келхд, мана эдл-ахус ода күртл өрнәсн күцц мөлтрәд уга. Эндр мана района колхозмуд болн совхозмуд удан болн ахр болзгта 14,8 сай арслң ссуд авчксн бәәнә. Терүнә һурвна кесн нег хүвинь «Комсомолец» совхоз авла. Эдл-ахус агропромбанкд эндр эврәнь счетд 9 һар сай арслңгта. Дәкәд баһ биш мөңгн эн җилд хулдгдсн буудяһас, махнас, үснәс, нарн цецгәс орж ирх зөвтә. Тингчкәд эн җилд селәнә эдл-ахусас хулдж авгджах эдл-уушин үн темдгтә кевәр өсв. Эн җилд тәрәчнр урднь үзгдәд уга байн урһц хураҗ авв. Мана района селәдәр бәәх медәтнр урднь кезәд чигн тиим байн урһц үзәд уга бәәсмн. Эн җилд «Пролетарская победа» болн «ХХII партсъезд» колхозмудын тәрәчнр байн урһц хураж авв. Совхозмуд чигн бас сән урһц хураҗ авв. Района эдл-ахус эн намр нарн цецгән байн урһц бас хураж авв. Нарн цецг хулдад эдл-ахус бас баһ биш мөнг шингәхнь лавта. Государствд малас авдг эдл-ууш хулдснас иштә бас баһ биш ору орхнь лавта. Үнәртнь келхд мана эдл-ахус тату чинртә эдл-ууш хулдад дала мөңгән геенә. Рынкин хәрлцәнә таалд орхла тиигҗ кедлж болшго. Шин таалд орсн цагт кесг эдл-ахус болн предприятьмүд тесҗ чадшго. Рынкин хәрлцәнә таалд күцәмҗтәһәр көдлхин төләд хамгин түрүн болж күч-көлснә дисциплин батлх кергтә. Дәкәд болхла күч-көлснә бүрдәмҗиг ясрулҗ һарһҗах эдл-уушин чинрнь өөдлүлх кергтә. Тиим арһ махна комбинатд, агропромхимийд, агропромтрансин АТП-д болн талдан предприятьмүдәр бәәнә. Ода деерән би теднә эв-арһин тускар келҗәнәв. Зуг тедн бәәх тер эв-арһан олзлж чадх эс чадхинь тер цаг үзүлх.

В. ИВАЩЕНКО.

●Эмчин селвг

Грипп гемин өвәрцин тускар

Намрин-үвлин киитн цаг өөрдхлә әмтн царцад гемтдг олн зүсн гемин болн гриппин тускар олар келгднә. Эн цаг хамгин икәр әмтнә эрүл-мендин бәәдлд харшлтан күргнә.

ВОЗ-ин болн гриппин төрмүдәр бәәдг цугсоюзн Цутхлңгин то-дигәр эн җилд «А» болн «Б» нерәдлһтә гриппәр әмтн гемтхмн. Эн гем нурһлж бичкдүд болн баһ наста күүкд дунд тархагдхмн. Эн җилин бар сард болн ирх җилин туула сард хамгин олар әмтн гриппәр гемтхмн, гиҗ зәңглгдв.

Эн гемиг урдаснь гетлгхин төлә шишлң цуг эв-арһ олзлх кергтә. Грипп гем өвчнә күнд оралдлһ «өгдгинь» мартхмн биш.

Мана республиканск СЭС-д грипп гемлә ноолдлһ кедг вакцин бәәнә. Энүг күүнә хамрт дусаж эс гиж шприцәр күүнә арсн дор орулҗ болҗана. Ним вакцин әмтиг гриппәр гемтлһнәс саглна.

Өдгә цагт мана орн-нутгт олн зүсн эм дефицитин тоод орсн бәәнә, тегәд чигн грипп гемиг эмндг эмин то йир баһ болна. Күүнә чинән алдрад, күн халу дөрәд, энүнә толһань өвдәд, ханяди күртхлә, түдл уга бийән эмчд үзүләд, талдан әмтнд эн гемиг эс хальдах арһ хәәх кергтә. Уутьхн, бүтү хорад, дала әмтн цуглрдг ормд эн гем тархагдж чадна. Кемр гертән гемтә күн бәәхлә энүг салу хорад бәәлһүлад эмнхмн. Гемтә күн аман болн хамран хааж маск зүүх зөвтә.

Гриппәр экләд гемтсн цагтан герүрн участкин эмчиг дуудж, эмчин өгсн селвгүдиг күцәх кергтә.

Эврән бийән бичә эмтн!

З. БОЛДЫРЕВА,

эрүл-мендин республиканск цутхлңгин эмч-методист.

Прививкәс әәхмн биш

Ода мана орн-нутгт хоолын хальдврта гемәр (дифтерия) гемтлһн зөвәр икдҗәнә. Тингчкәд нурһлж эн гем бичкдүд дунд тархагдснь илдкгдсмн. Өдгә цагт Москвад хальдврта гем эмндг клиникд ним гемәр гемтсн 164 күн орулгдв, эднәс йисн күн өнгрв.

Мана Хальмг таңһчд түрүн болҗ эн гем Яшалтинск районд илдкгдв. Хөөнь эн гемәс көлтә Каспийск балһснд нег күн өңгрсмн. Маднла хам-хоша бәәх Волгоградск, Ростовск областьмудт, Краснодарск, Ставропольск краймудт хоолын гемәр бичкдүд гемтснь бас сонсгдв. Ним байрта биш зәңг малниг үүмүлх зөвтә, гиж санҗанав. Эн гем мана республикд тархаглад уга бәәсн деер энүг әртәснь гетлгх кергтә.

Бичкдүдиг эн гемәс саглхин төлә эднә эк-эцкирнь хоолын гемин онц шинҗ медх зөвтә. Бичкдүд ханяһад, нәәтхәд, халу дөрәд, эднә хоолнь болн нүднь улаһад, чиннь алдрхла, түдл уга эмчиг дуудхмн болҗана. Дәкәд эн гемәс саглхин төлә күүкдтән цагланнь прививк келгүлх кергтә. Прививк авсн бичкдүд эн гемәр гемтв чигн, өвчнә ямаран чигн оралдлһн эднә эрүл-мендин бәәдлд харшлтан күргшгонь лавта. Эмчнрин сүл то-дигәр болхла мана республикин бичкдүдин 25-хн процентд ним прививк келгүлгдсмн. Тингхлә ним таалд эдн дунд хоолын гем делгрҗ чадна, эн тоот бәдүчүдиг үүмүлх зөвтә.

Кемр бичкдүдин учреждениньст нег күн гемтхлә прививк эс авсн наадк бичкдүдт эн гем хальдхнь маһд уга. Эн гем йир әәмштә хальдврта гем болжана, тегәд чигн цуг эк-эцкнрт бичкдүдиннь эрүл-мендин бәәдл батрулхин төлә эмчнрин цуг селвгүдиг оньгтан авч күцәх кергтә. Өдгә цагт прививк кедг кабинетмүдт нег дәкҗ олзлдг зү болн шприц олзлгдна, эн цагт ямаран чигн әәмшг учршго гиж санжанав. Бичкдүдин эк-эцкирнь болхла эмч-педиатрмудла бат залһлда бәрж, күүкдән цагланнь больницур прививкд авч ирхмн болжана. Эн догшн гемин тускар олар барт бичхмн, радиотелесонсхврмудт зәңглхмн.

О. ШИВИДОВ,

эмч.

Байрин белгүд

ТАШКЕНТ. Узбекистана бичкдүдин гермүдин болн школ-интернатмудын күүкд, көвүд үкр сарин 7-д байрин белгүд авв. Узбекск ССР-ин президент И. А. Каримовин седвәрәр тиим шиидвр республикин правительств авсмн. Тер кергин төлә баһ биш мөңгн йилһгдлә.

Байрин өмн өдрмүдт бичкдүдин гермүд тал художественн коллективс одад концерт үзүлв. Республикин зәрм министерствсин болн ведомствсин элчнр, Узбекистана ЛКСМ-ин ЦК, зәрм олна организацс сән дурари тер седвәрин спонсормуд болв.

— Эндр манад 4 миңһн өнчн күүкд сурһмҗ авчана, — гиж 22-ч тойгта Ташкентск бичкдүдин герин директор, Социалистическ Күч-көлснә Герой, Узбекск ССР-ин улсин депутат А. П. Хлебушкина келв. — Мана орн-нутгт күүкдиг привилегированн класс гиҗ нерәднә, болв зуг тиим классин сәхәәлһнә тәр хаһллһн олн җилин туршарт хооран саагддг бәәсмн. Болв буйнч седклин дөң өгдг авъясиг узбекск әмтн кезән кезәнәс авн хадһла. Узбекск улс эврә һазр деерән кеду күүкд асрсн болх?! Республик 20-ч җилмүд харһнҗах Поволжьеһас күүкд авч асрла, 30-ч җилмүдт болхла дәәлдҗах Испаня өнчн күүкд орулж авла. Алдр Төрскән харсгч дәәнә җилмүдт нааран өнчрсн 200 миңһ һар көвүд болн күүкд йовулгдла.

Узбекистана правительств теду метәр бичкдүдин гермүдин күүкдиг мөңгн угаһар кинотеатрмуд, бәәхүл, музеймүд тал одх, балһсна олн көлгн-күчәр чигн мөнг өглго йовх тогтавр авв.

ТАСС.

КЕНӘ САХЛ СӘӘХМБ?

Эн йирин биш баһ бәәдлтә «өвгчүдин» нүднь яһад байртаһар герлтәд бәәнә гиҗ санҗанат? Эдн мaрһана дииләчнр. «Гиннессин рекордмудын дегтрлә» өөрхн тааньлдхла тер ода дегәд өвәрц болж медгдхш. Хефене балһсид (ФРГ) сахлта әмтнә... нарт делкән чемпионат болв. Терүнд онц ачта эв-арһан үзүлхин төлә зу һар күн орлцв. Немш Бернхард Зенгер (зүн бийднь) болн итальянец Пьетро Аркадио 9 зүсн марһанас хойртнь диилвр бәрв.

ДПА — ТАСС-ин зург.

Олн әмтнд таасгдв

Мана баһчудын билг-эрдм делгрәд маднд ик байр үүдәжәнә. Тер дотр би-дууһин эрдм нег үлү әмтиг байрлулна. Одахн профсоюзмудын Бәәшнд Октябрьск революцин 73-ч болн Хальмг таңһч тогтад 70 җилин өөнин байрин хург болв. Тер хургин хөөн кесг ансамбльмуд концерт үзүлв. Бәәшң дүүрң әмтн теднә ду-би икәр таасв. «Өөрд» ансамбль биилсн хальмг бииг әмтн икәр өврж хәләв. Хальмгудт бәәтхә, орсмудт икәр таасгдв. Мини өөр хойр орс күн суула. Бииг үзәд теднәс негнь «Бииһин эрдмиг көвүд йир сәәнәр дасж. Әвртә юмсв», — гиж келәд байсв.

Бас «Дружба» би биилхәв. Эн биидән ансамбль мана өргн орн-нутгин келн әмтнә би үзүлв. «О, энти йоста славянмуд биилжәнә», гиж залд суусн нег күн шоглв. Әмтн иигж үнлһ өгчәнә. Баһчуд биилəд, дуулад оркхн цагт мадна, көгшүдин седкл, байрлна. Өвкнрин билг-эрдм буйсад уга болжана. Нег бичкн күүкн ценисн цегән дууһар дуулсн дунь әмтнә седкл авлв. Бәәшң дүүрң әмтн кииһән авл уга гилтә терүг сонсв.

Хальмг улсин билгиг һанцхн Хальмгт биш, орн-нутгт икәр таасдгиг биди меднәвиди. Болв һанцхн эгл әмтн биш, профессиональн артиствр, нертә үүлдәчнр энүг темдглдгнь ончта. Одахн Куйбышев балһснд келн улсин билг-эрдм үзүлдг ансамбльмудын Цугәрәсән хәләвр болсмн. Терүнд сәәнд үзүлгдсн, сән орм эзлсн багмуд телевизорар үзүлв. РСФСР-ин әчтә артист Черныщов шидрәс бас тиим, зуг ода Цугсоюзн хәләвр бүрдәх кергтә гиж келв. Терүнь мел чик. Тиигчкәд марһана ашләвр кехләрн хальмг артистнрин үзүлсиг онц темдглəд, хойр бииһинь үзүлв. Би терүг үзәж-соньсәж икәр байрлув.

БАДМИН Аркадий.

Бөкнрин марһан

Үкр сарин 7-д Хальмг университетин спортиви

НУУРИН КӨВӘД. В. Морозовин цоксн этюд.

●Шүлглән

НУУРА Владимир

Көвүнә нәәлт

Хар зүсмин төлә Сиврин
Харһа, хусм мод көрәдсн
Әкән күләсн өлн көвүнә
Әлкн нурһн хойр харһна.

Зуслң тал һарсн зөг
Зунин бал хәәж нисна.
Әрә торсн үрдән әк
Әм көгсн өвсәр залһна.

Ө-шуһу модн дотр
Өдмгин үнр хамрар орна.
Өлн экн үрдинь хүвинь
Өдрин туршар хавтхлан теенә.

Эк өдмг кеерәс авч ирхинь
Эс күләсн үрн уга.
Шүлсән зальгн бәәж, нүдн
Ширгәд одмар хаалһур гөрднә...

«Аашна, аашна!» — гисн зәңг
Агта асхни аһар шуулла.
Үнтә зүсмән атхсн үрд
Үкләс гетлүлсн экнрән дахла.

Һаза ор һанцарн уллж.
Һашун нульмсан зальгж залуршнав.
Түрүн болж әрүн ицлән
Түрү цагин чирәд оршлав.

Советск Союзин Герой Бадмин Эренцнд нерәджәнәв.

Үннд үкл уга

Хальмг таңһчинь Сивр орулж
Хар тамһ тәвсн цагла,
Дәәс чөклүлх сүр яһж
Дәәч олсинь Деедс меднә...

Толһа неги. Түмн суми
Товар Темән уул цольгна.
Төмр, тосн мет шатна,
Төрскн теегнь үрән әдслнә.

Эрнцн — һал доласн офицер.
Эрин сәәнинь атакур босхна.

Үкл жирһл хойрин межә
Үүрин зүркәр давж һарна.

Уулын белд бүдрсн көвүдән
Уудьвр дүүрң командир тоддна.
Хөвин межә харсхин төлә,
Хөртә дәәчирән дахулж орна.

Баһ насар, сүрәр цутхсн
Баатрин дииләвр — сүмснә өргл
Алдр Үнн әндр әмләд.
Алтн одар өрчднь герлтнә.

Хорин тәәлвр

Өөрхн улсин өвдкүр, нульмсн
Өрчим чивх чолуһар дарна.
Үгдрәд одсн зүркн түшәд,
Үрдин жирһл үзхәр ицнә.

Улан чирә-жирһлин кееруд,
Урнас мергәр йиртмж кевлнә.
Хойр нүднә жөөлн харц,
Ховр сувсн мет авлна.

Гейүр күңкл хойрар дүүрң
Герлтә хәләц өр әмлүлнә.
Урдк хөөтк утаг мартулж,
Урмд өгч ууҗмур дуудна.

Хар нүүрс болһм хәләц
Хар сумар иржң шигднә.
Хорин тәәлвр танд олж.
Хол хаалһур шинәс темцнәв.

«Җаңһрин» айсиг шинжллһн

Хальмг улсин «Җаңһр» дуулвр олн җилин туршарт үйәс үйд зүг амн үгәр дуулгдж йовсмн. Терүнә айсмудынь цаасид буулһгдж бичгдҗәсмн биш. Тер учрар «Җаңһриг» дууллһна авъясиг хадһлхин туск төр өдә ик чинр зүүжәнә. Дуулврин шүлгүднь XX зун җилин эклцәр цаасид буулһгдж барлгдсмн. Айсинь туст болхла ним үүләвр күцәгдәд уга.

Улсин үүдәлтин болн культурин гегән-герлин көдлмшин республиканск номин-методическ цутхлгин даалһврар Хальмг дегтр һарһачд барлгдсн «Җаңһрин айс» гидг дегтр эн төриг хаһллһна түрүн ишкдл болжана. Дегтриг СССР-ин АН-э олна номин Хальмг институтын номин көдләч В. Шивлянова бичсмн.

Һарар бичсн нотн бичврәр болн архивн материалмудар темдгтә дуулврин айсмудыг хамцуллһна түрүн дамшлт эн дегтр болжана. Хальмгин нертә җаңһрчнр Ээлән Овлаһас, Шавалин Даваһас, Күскин Бадмас, Чован Араһас, Жуукан Нәәмнәс; Адучин Цернәс бичж авсн тасрхасас нань Киргизәд, Моңһлд, Китдт бичж авсн тасрхас дегтрт орв.

«Җаңһрин» айс» гидг дегтр хальмг улсиң көгжмиг шинжллһнә түрүн үүдәвр. Улсин көгжмин үүдәлтиг шинжллһнд ик тәрцән тер оруулжахнь лавта.

Шин дегтрәр соньмсжах әмтн ним телефоһар жиннүлж чаджана: 2—67—60, 5—85—18.

Л. ЦЕБИКОВ,
СССР-ин АН-э Хальмг ИОН-а номин көдләч.

Һазадын кел дасҗана

Римма Сурчаевна Сангаджиева баһчудын республиканск библиотекин һазадын литературин әңгд ах библиотекарь болж көдлжәнә. Марина күүкнь болхла зуг иргчдән эклж школд орхмн. Тер биднь экнь күүкидән одаһас авн англь кел дасхжана. Бичкн болв чигн һазадын келиг Марина түргәр дасжана. Олн зүсн һазадын журналмудыг болн бичкдүдин дегтрмүдиг күүкн нанд үзүлв.

Һазадын келн күүкиг соньмсулжахнь нанд икәр таастгдв. Ямаран болв чигн келиг бичкнәсн авн дасххла түргн болв чигн сәәнәр болста болдгнь темдгтә. Бичкнәс болв чигн кел дасхлһнд кергтә болдг түргәр чееждән тодлна, тегәд кел дасхлһнд кергләдг болзгнь ахр болна. Олн кел медлһн жирһлин йовудт кергтә болхднь маһд уга.

Баһчудын республиканск библиотекин һазадын литературин әңгд англь, немш, француз, моңһл, вьетнам келәр бичгдсн дегтрмүд бәәнә. Бас тер нань чигн олн келәр бичгдсн дегтрмүд бәәнә. Бас тер орн-нутгудас мет Америкәс, Англяс, Моңһлас, талдан орн-нутгудас ирсн орс келәр барлгдсн журналмуд энд умшж болхмн. Теднд һазадын кел дасх саната әмтн олн.

Өдгә цагт һазадын кел дасх санатә әмтн олн. Тедна библиотекарьмуд өгнә. дөң болгч методическ литератур сурһульчнр шигәрән Багшнр, студентнр, школмудын газетмуд авч умшна. олар иржә, дегтрмүд, журналмуд, газетмуд авч умшна.

●Зев-йос харлһна төрмүд

ЦУГ ОЛНА ДӨҢГӘР КЕРГ БҮТХ

Олна диг-дара харлһна бәәдл җил ирвәс хурцлад йовна. Күү шаасиг, гүвдсиг, мөнгинь булаж авсиг бидн өдр болһн соснавиди. Нег үлү сүл цагт тиим йовдлмуд өсәд бәәнә. Тиим бәәдл күн болһнд му иилчән күргжәнә. Тегәд чигн дотр-дуиндын кергүдин органмуд зәрәнь үүлдврән шуимһадулхар кесг керг-үүлдвр күцәжәнә.

Зака эвдлһнлә ноолдлһна төрмүд хурцгдад орн-нутгин президентин шишлң зәрлг эн төрәр батлж авгдла. Тер мет СССР-ин Министрмүдин Советин тогтавр бәәдлиг ясруллһнур зөрүлгджәнә. Эн тогтаврар дотр-дуи-

бәәдл дерх биш, муурад йовна. Каспийск болн Яшалтинск районд күнд ашта йовдлмуд ирлцгүһәр 120 болн 100 процентд өсв. Целинн районд — өрәлднь. Тер мет Элст балһсн, Малодербетовск, Городовиковск, Сарпинск районд зака эвдлһнә өслтд «тәвцән» орулла.

Темдглсн 2049 үүл татлһнас 1195 эс гиж 58,3 процентнь хулха келһн болжана. Давсн җилин 9 сард эн үзмж 966 эс гиж 53,6 процент бәәсмн. Тегәд эн халхар үүл татлһн өсжәнә гиж келж болжана.

Государственн болн олна зөөриг хулхалсна үзмж эн

авад, терүнд малан даалһх кергтә. Тиигхлә мал чигн бүтн бәәх, милиц чигн әдзах уга теегәр йовад цаган үрәшго.

Онц әмтнә гермүдәс хулха келһн өсжәнә. Давсн җилин 9 сард 671 тиим йовдл үчрсн болхла, эн җил терүнь 828-д күрв. Элстд тер үзмж 388 болв. Тиим кевәр эн тусt бас сәг бәәх кергтә. Зәрмснь терзән, форточкан, үүдән секәтә үлдәчкәд, әҗго герән хаячкад йовж одна. Хулхачнр энүг тер дарунь медчкнә. Нам нег часин келмд күүнә гертәс ик зөөр хулхалсн үлгүр бәәнә. Тиигчкәд хулхачнрин нерн ода деерән медгджәхш. Тегәд

слж келж болжана. Ямаран ик күчр-күндиг диилж эн шүрнмүд республикүр күргдснь келәд керг уга. Сән седклтә әмтн чигн әврәнь селвәрәр маднд әдниг белглла. Болв олн әмтнд энь тусан күргсн уга. Зуг хулхачнр ода терүгәр ору авчана. Зуг олн әмтн эн йовдлыг нег меслж бурушах зөвтә. Олна седкл ик күчтә селм, олна дөңгәр бидн мана обществиг хулхачнрас, аздәср йовдл һарһдг әмтнәс суллхж чадхвиди.

Үүрмг хулха кеснә тускар бидн келжәхшивди. Цаг харм болжана. Әҗго хайсн гертәс биш, харул бәәх объектәс ода хулха кедг болв. Манач

бичләвиди, радиоһар келләвиди, зуг тер мана сагллһнд әмтн оньган өгчәхш. Үлгүрнь, предприятьмүдин һардачнр, шишлң цергллтә машин рейсин хөөн гаражд ирдгинь аль ирдг угаһинь бүрткхш. Тегәд машн залачнр көдлмшин хөөн государственн машһәр дуридан йовлдад бәәнә. Әдниг цугтаһинь болхла милиц бүрткж чадхш, тиим арһ чигн энүнд уга.

1990 җилин 9 сард республикин һазрт күүнә әрүл мендин өмнәс 144 йовдл һарлгдв. Давсн җилин ирлцүлхлә, энь гү кемлә дүңцүлхлә, энь 10,8 процентд ик болжана. Элстд болхла тиим 62 үүл татгдв, эс гиж эн үзмж 26,5 процентд өсси бәәнә. Күүг зөрц алсн 35 йовдл темдглв. Тегәд республикәр тиим үүл 20,7 процентд өсв. Элстд болхла ним 9 йовдл үчрв. Өслтнь 80 процент болжана.

нр, нертә үүлдәчир... темдглдгнь öнчта. Одахн Куйбышев балһсид келн улсин билг-эрдм үзүлдг ансамбльмудын Цугәрә-сән хәләвр болсмн. Теру-сән нд сәәнд үзүлгдсн, сән орм эзлсн багмуд телевизорар үзүлв. РСФСР-ин ачта артист Черны-шов шидрәс бас тиим, зуг ода Цугсоюзн хәләвр бүрдәх кергтә гиж келв. Тернь мел чик. Тиигчкәд марһана ашлвр кехләрн хальмг артистнрин үзү-лсиг онц темдгләд, хойр биийнь үзүлв. Би теруг үзж-сонсж икәр байрлув.

БАДМИН Аркадий.

Бөкнрин марһан

Үкр сарин 7-д Хальмг университетин спортивн комплекст бөкнрин марһан болв. Советск Союзин Герой, генерал-лейтенант Б. Б. Городовиковин 80 жилин өөнд эн нерәдгдв. Республикин кесг района командс наран ирв. Зүткмжтә спортивн ноолданд түрүн ормиг Элст балһсна хамцу команд эзлв. Дамшлтта тренермүд , мергжлттә бөкнр энд баһ биш. Тегәд чигн күцәмжнь өөдән болв.

Марһана дииләчнрәс Юстинск района бөкнр холд үлдсн уга. Цаһан Амнд, района селәдг спортивн школмуд сәәнәр үүлдҗәнә. Республикин, Әрәсән, цугсоюзн марһаст района спортсменмүд сән аштаһар орлцла. Тегәд эн саамд чигн района команд хойрдгч ормд һарв. В. Зунгруев (52 килограмм), М. Манджиев (57), А. Нимгиров (68) марһанд шамдһаһар орлцад, эврәннь категорьтан дииләчнр болв.

Һурвдгч ормд Яшалтинск района элчнр һарв. Эн командын ханьд орҗах И. Тамбаев 74 килограмм категорьт түрүн орм эзлв.

Элстин бөкнрәс С. Даниевиг (90), Б. Имеевиг (100) болн С. Коробейниковиг (100-с үлү) темдглх кергтә. Цуг арһчидлән олзлж марһлдад, эдн бас дииләчин өөдән нер зүүлә.

Хамгин сән бөк ноолдлһна техник үзүләд, А. Нимгиров «Хальмг үнн» газетин мөрәһәр ачлгдв. «Диилх седклин төлә» гидг мөрә Элстин элч Е. Тюрбеевд бәрүлж өггдв.

Мана корр.

●Зев-йос харлһна төрмүд

ЦУГ ОЛНА ДӨҢГӘР КЕРГ БҮТХ

Олна диг-дара харлһна бәәдл жил ирвәс хурцдад йовна. Кү шаасиг, гүвдсиг, мөнгинь булаж авсиг бидн өдр болһн сонсхавидн. Нег үлү сүл цагт тиим йовдлмуд өсәд бәәнә. Тиим бәәдл күн болһнд му нилчәһән күркүҗәнә. Тегәд чигн дотр-дундын кергүдин органмуд эврәннь үүлдврән шунмһадулхар кесг керг-үүлдвр күцәжәнә.

Зака эвдлһилә ноолдлһна төрмүд хурцлад орн-нутгин президентин шиидлин зарлг эн төрәр батлж авгдла. Тер мет СССР-ин Министрмүдин Советин тогтавр бәәмүдин Советин тогтавр бәәдлиг ясруллһнур зөрүлгдҗәнә. Эн тогтаврар дотр-дундын кергүдин органмудын материальн-техническ улыг темдгтәһәр батруллһн хәләгдҗәнә. Тиим дөңгәр бидн азд-әср эмтнлә, хулхачнрла болн нань чигн зака эвдәчнрлә чадмгар ноолдж чадхвидн.

Тогтсн нәрн бәәдл чигн тиим бачм керг-үүлдвр батлһиг некжәнә. Үлгүрнь, мана республикд тогтсн бәәдлиг авад халәй. Энь бас амр биш. Эн жилин йисн сард республикин һазрт зака эвдсн 3116 йовдл темдглгдв. Тер тоод 498 күнд аштан йовдлмуд. 1989 жилин ирлцңгү кемлә дүңцулхла, зака эвдлһнә өслт ирлцңгүһәр 11,7 болн 15,5 процент болхмн.

Тегәд Хальмг ССР-т чигн бәәдл ясрх биш, муурад йовна. Каспийск болн Яшалтинск районт күнд аштан йовдлмуд ирлцңгүһәр 120 болн 100 процент өсв. Целинн районд — өрәлднь. Тер мет Элст балһсн, Малодербетовск, Городовиковск, Сарпинск район зака эвдлһнә өслтд «товчан» орулла.

Темдглсн 2049 үүл татлһнас 1195 ес гиж 58,3 процентнь хулха келһн болжана. Давсн жилин 9 сард эн үзмж 966 әс гиж 53,6 процент бәәсмн. Тегәд эн халхар үүл татлһн өсҗәнә гиҗ келж болжана.

Государственн болн олна зөөриг хулхалсна үзмж эн жил 309 йовдл тогтав. Харул бәәсн объектәс мал хулхаллһн 2,8 холванд өсәд, 14 йовдлд күрв. Тегәд олна, эзнә мал хадһллһнд һол оньган өгх кергтә. Нег үлү эдлахусин һардачнр, селәнә Советмүд эн халхар үүлдврән шунмһадулх зөвтә. Зәрмдән милицин көдләчнр хара зөңгдән цаган үрәһәд малыг хәәнә, тернь болхла өөрхн идшләҗ йовдг болна.

Теегт хәләвр угаһар малан үлдәдг эмтн цөн биш. Кенд эдн нәәлжәхнь медгджахш. Машинд ачад авад, талдан балһснд йовулдг цөн биш эмтн маһад бәәнә. Тиигәд күүнә санмр, самһа бәәдләр эдн олз кенә. Тегәд селән болһнд малын туст дааврта күүг, адучиг шүүж авад, терүнд малан даалһх кергтә. Тиигхлә мал чигн бүтн бәәх, милиц чигн эвзах уга теегәр йовад цаган үрәшго.

Онц эмтнә гермүдәс хулха келһн өсҗәнә. Давсн жилин 9 сард 671 тиим йовдл үчрсн болхла, эн жил тернь 823-д күрв. Элстд тер үзмж 388 болв. Тиим кевәр эн тусат бас саг бәәх кергтә. Зәрмснь терзән, форточкан, үүдән секәтә үлдәчкәд, эжго герән хайчкад йовж одна. Хулхачнр энүг тер дарунь медчкнә. Нам нег часин кемд күүнә гертәс ик зөөр хулхалсн үлгүр бәәнә. Тиигчкәд хулхачнрин нерн ода деерән медгджахш. Тегәд эдн дамшад авчксн, агчмин зуур юмиг авад әрлдг эмтн болжана.

Балконан, лоджийән зәрм эмтн секчкәд йовж одна. Гертнь күн орх гисн ухан эдни төрүц уга болжана.

Государственн болн олна зөөриг хулхалдг йовдлмуд өөснә тускар бидн өмнь келләвидн. Энь бас даавр уга халәцин үлгүр болжана. Иигәд, Элстин 2-ч тойгта СПТУ-н гаражас ИЖ-2715 тамһта машинә 3 төгә хулхалгдв. Эн йовдл мөчн сарин 28-д үчрла. Хулхачнрин тоо эн өдр хөвтә болсн бәәдлтә. Яһад гихлә бас 28-д республиканск поликлиникәс нег дәкж олзлдг 4800 шприц хулхалгдв. Нәр-һутр уга, өршәңгү уга эмтн эн йовдлыг һарһв, гиж нег мөслж келж болжана. Ямаран ик күчр-күндиг диилж эн шприцмүд республикүр күргдснь келәд керг уга. Сән седклтә эмтн чигн эврәннь седвәрәр малнд эдниг белглә. Болв олн эмтнд энь тусан күргсн уга. Зуг хулхачнр ода терүгәр ору авчана. Цуг олн эмтн эн йовдлыг нег мөслж бүрүшәх зөвтә. Олна седкл ик күчтә селм, олна дөңгәр бидн мана обществиг хулхачнрас, аздәср йовдл һарһдг эмтнәс сулдхж чадхвидн.

Үүрмг хулха кеснә тускар бидн келжәхшвидн. Цаг харм болжана. Эжго хайсн гертәс биш, харул бәәх объектәс ода хулха кедг болв. Манач тегәд манхин ормд уитад кевтдг болхий? Тиим маначиг нам көдлмшт бәрәд чигн керг уга гиж сангдна.

Хулд кехәр ирсн эмтн чигн зәрмдән самһа йовдл һарһна. Мөңгтә сумкан, кетчән эдн делгүрт үлдәнә. Дәкәд мөңгим хулха авчкв гиж милицд әрлһән орулна. Болв хамгин ик көдлмшиг эврәннь машиһән, мотоциклән болн велосипедән хәләвр угаһар үлдәжәх эмтн тоггажана. Көлгн-күчән эдн альд болв чигн үлдәнә. Зуг машиһинь хулха авчхла эдн әклад гүүлднә. Государственн, олна болн кооперативн көлгн-күч йовулҗах эмтнә тускар бас тиигж келж болхмн.

Цуг эн йовдлмудын тускар бидн кесг дәкж барт бичлләвидн, радиоһар келләвидн, зуг тер мана сагллһнд эмтн оньган өгчәхш. Үлгүрнь, предприятьмудин һардачнр, шиидлң церглтс машин рейсин хөөн гаражд ирдгинь аль ирдг угаһинь бүртхш. Тегәд машин залачнр көдлмшин хөөн государственн машиһәр дурндан йовлдад бәәнә. Эдниг цугтаһинь болхла милиц бүртҗ чадхш, тиим арһ чигн энүнд уга.

1990 җилин 9 сард республикин һазрт күүнә әрүл-мендин өмнәс 144 йовдл һарһгдв. Давсн җилин ирлцңгү кемлә дүңцүлхлә, энь 10,8 процентд ик болжана. Элстд болхла тиим 62 үүл татгдв, әс гиж эн үзмж 26,5 процентд өсси бәәнә. Күүг зорц алсн 35 йовдл темдглв. Тегәд республикәр тиим үүл 20,7 процентд өсв. Элстд болхла иим 9 йовдл үчрв. Өслтнь 80 процент болжана.

Күч үзүлсн 23 йовдл темдглв. Республикәр эн үзмж 46,5 процентд баһрв. Күүг күндәр шавтасн 86 йовдл районар болн Элстд үчрв. Энь 48,3 процентд ик болжана. Тегәд нег-негән шаадг, ноолддг йовдлмуд баһрх биш өсәд йовна. Тиим бәәдл мана бәәдл-җирһлин чинврдлһнд күргжәнә. Милицин көдләчнрин төлә көдлмш баһрҗахш. Даажах үүлән олзлад, хулха кедг йовдлмуд 188-с 183 күртл баһрв.

Тиим то-дигиг йисн сарин ашар келж болхмн.

В. АНДРЕЕВ.
Хальмг ССР-ин МВД-н бүрдәмҗин инспекторск әнгин начальник.

Асхн цуһарад таасгдв

«Намрин хамтхасн, ла, шам...» гидг нерәдлһтә литературн асхн Ик Цаһгин дундын школд болв. Эн асхн шүлгч Сергей Есенин төрж һарсн 95 жилин өөнд нерәдгдв. Литературн асхл бүрдәлһн школд сән авъяст тохрв. Школын программд Сергей Есенинә үүдәлтд баһ час өггдна, тер дотр сурһульчнрт эн икәр таасгдна.

Асхнд белдгдсн литературин кабинет ке-сәәхн. Энд шүлгчин жирһлин болн үүдәлтин тускар келҗәх стендмүд, плакатмуд, дегтрмүдин, открыткудын һәәхүл секж, зал кеерүлҗәх намрин хамтхасд, шам бәәнә. Асхна йовудт шүлгчин үүдәврмүдәр һарһсн дун соңсгдв, багш Л. Б. Нудличаева болн йисдгч классин сурһульч Света Бембеева соңсхвр кев. Сурһульчнр пластинкд Сергей Есенин эврә шүлгүдән умшсиг соңсв, бийснь шүлгүд умшв. Гитар цокад кесг дун дуулцхав.

Шүлг умшлһар марһан болв. Диилвр бәрснь дегтрмүдәр мөрәлгдв. Эдн дунд Лена Мукукенова, Мингиян Манджиев, Михаил Дорджиев болн нань чигн сурһульчнр. Асхн цуһарад таасгдв.

Мана корр.

●МВД-н церглтс зәңглҗәнә

Долан хонгин то-диг

Давсн долан хонгт үкр сарин 5-с авн 11 күртл республикин һазрт зака эвдснә болн нань чигн 51 йовдл үчрв, тедннәс 28-нь тер дарунь илдкгдлә. Урднь үчрсн йовдлмудыг илдкснә туск 14 немр зәңг ирв.

△ **Ики-Бурульск района** бачм дөңгин станцд «Красный путиловец» совхозас утхар шаагдсн Б. болн Ч. күүг авч ирв. Эн йовдл һарһснд харлгдҗах Ц. бәргдв.

△ **Азд-әср 5 йовдл үчрв.** Иигәд, үкр сарин 5-д нернь медгдәд уга 2 күн Элст балһсна Калаевин нертә уульнцд бәәх Б. күүкд күүнә герт орад, Б-г болн терүнлә бәәдг У.. күүг гүвдж.

△ **Цаһан Амнд** болхла һурвн күн Х.-һин герт тиигж ү-дә угаһар орсн уга. Х-г һаза тал дуудулад, үчрутх угаһар терүг гүвдж. Әср эн йовдл һарһсна һурвн күүнә негнь — тоосхин заводын көдлмшч хөрн зурһата С. М. Бурулов бәәсмн. Эн...г бәрж авв.

△ **Әәл йовдл Яшкульд үчрв.** Болв эн саамд 6 күн ик арһ-чидлән үзүлхәр седж, ДРСУ-н общежитьд орж ирәд. Х. күүг гүвдәд, терүнә хорад бәәсн өлг-эдинь хамхлж. Х-г, больницд орулв. Эн йовдл үкр сарин 8-д үчрв.

△ **Хулха кеснә 22 йовдл** темдглв. Тер тоод 11 күүнә өлг-эд, 3 машин хулхалж. Үкр сарин 5-д сөөни өрәллә хулхачнр «Хальмгагропромтосхлтын» УПТК-д кергән күцәхәр шиидж. Тер шиидврнь күцәмжтә болж. Аца өргж тәвдг шин хойр машинәс 2 двигатель болн аккумулятор болн нань чигн тоот эдн авад әрлж.

△ **Элстин Кирбазарная уульнцд** бәәдг Д. күүнә гертәс «Электрон-738» телевизор уга болж оч гиж үкр сарин 6-д Д. күн зәңглв. 2 микрорайонд бәәдг Д. күүкд күүнә герт орад үсна хулһн арсна хойр махла хулхалж. Эн йовдл үкр сарин 8-д үчрж. Дәкәд һурвн өдр давхла, Элстд бәәдг Б. күүкд күүнәс 4 тиим махла авад әрлж. Эднә үнь 1300 арслн болжана.

△ **Сар бәәсн эзн** зәрмдән хулхачиг бәрж авна. Альд болв чигн көдлдго хөрн нәәмтә М. С. Буринов өңгәр ик зөөр олж авхар седәд Элстин К. күүнә герт терзинь хамхлад орж. Болв кергән эн күцәж чадсн уга, юңгад гихлә энүг герин эзн бәрж авв.

△ **Хаалһд учрдг йовдлмудын** то баһ биш. Долан хонгин эргцд тиим 9 йовдл темдглв. Энүнд 1 күн әмнәсн хаһцв, 9 күн шав авв.

△ **Үкр сарин 6-д** кирцхд 19.30 часла Элстин 2 микрорайонд бәәдг һучн тавта В. К. Имкинов Җаңһрин уульнцин 7-ч тойгта герин өөр зеткртә йовдл һарһв. ВАЗ машиһән согтуһар залж йовад эн К. күүкд күүг дәврчкәд, зулад әрлж. Машиһинь 8-ч микрорайонд котельна өөр олж авч.

△ **Элстин 6 микрорайонд** хөрн йистә Ю. В. Яковлев «Москвич» машин йовулжаһад, хаалһ һатлж йовсн нәәмтә А. күүкиг дәврж. Толһадан шав авсн күүкн больницд орулгдв.

△ **Улан Хол селәнә захд** үкр сарин 8-д 7 часла К. гидг күн ГАЗ-53 машин залж чадлго, терүг көлврүлв. Авсн шавасн эн дор ормдан өңгрв. Машиһинь болхла әхнь геринь өөр үлдәж. К. терүг сурвр угаһар авад әрлж. Машин залачин цаасн чигн К-д уга бәәсмн.

△ **Ик Царң селәнд** А. М. Даудов ВАЗ машиһәр йовж йовад, насна дигт күрәд уга К. күүг дәврәд, ташаһинь шавтаж.

△ **Үкр сарин 5-д** машиһән согтуһар залж йовсн хөрн һурвта А. Н. Бородин бәргдв. Һаха сарин 14-д энүг әдл йовдл һарһснаннь төлә дааврла харһулла.

△ **Троицк селәнд** үкр сарин 7-д сө 2 часла ГАЗ-66 машин залж йовсн бәәрн эмтн В. В. Сластунов болн Н. Ю. Лопатин бәргдв. Закаг бурушаж, эдн 5 гәрәс хаж алж. Хойр амта бу эднәс авгдв.

Үүрмг әср йовдл һарһсн төләдән 79 күн административн дааврла харһв. Әркәс сергәдг герт 103 күн күргдлә.

Элстин 4-ч микрорайона нег герин 5 давхрин балкон деерәс У. күн согтуһар унж. Аштнь 5 шав авч.

Һазадын кел дасҗана

Римма Сурчаевна Сангаджиева баһчудын республиканск библиотекин һазадын литературин әңгд ах библиотекарь болҗ көдлҗәнә. Марина күүкнь болхла зут ирһчдән эклҗ школд орхмн. Тер бийнь экнь күүкидән оданас авн англь кел дасхҗана. Бичкн болв чигн һазадын келиг Марина түргәр дасҗана. Олн зүсн һазадын журналмудыг болн бичкдүдин дегтрмүдиг күүкн найд үзүлв.

Һазадын келн күүкиг соньмсулҗахнь найд икәр таасгдв. Ямаран болв чигн келиг бичкнәснь авн дасхла түргәр чееҗдән чодлна... Олн кел меддг җирһлин йовудт кергтә болхинь маһд уга.

Баһчудын республиканск библиотекин һазадын литературин әңгд англь, немш, французск, моңһл, вьетнам, нань чигн олн келәр бичгдсн дегтрмүд бәәнә. Бас тер мет Америкәс, Англяс, Моңһлас, талдан орн-нутгудас ирсн орс келәр барлгдсн журналмуд энд умшҗ болхмн.

Өдгә цагт һазадын кел дасх санята әмтн олн. Тедна доң болгч методическ литератур библиотекарьмүд өгнә. Багшнр, студентнр, школмудын сурһульчнр иигәрән олар ирж, дегтрмүд, журналмуд, газетмүд авч умшна.

ЗУРГТ: Р. С. Сангаджиева Марина күүктәһән англь кел дасҗана.

А. Вутеров цоксн зург.

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ.

Телехәлгә

ҮКР САРИН 15, ҺУРВӘ ӨДР

Негдгч программ: 6.30 — 120 минут. 8.35 — Мультфильмс. 9.05 — «Жизнь Клима Самгина». Худ. фильм. 5-ч серий 10.10 — Е. Доган композиторин үүдәлтин асхн. 11.25 — Бичкдүдин нег час. 12.25 — «Коллаж». 12.30 — Цаг. 13.00 — Шатрар нарт делкән чемпионат. 16.30 — ТСН. 16.45 — Педагогик цуһаранннь төлә. СССР-ин эрдм-сурһулин госкомитетин ахлачин дарук И. П. Смирнов орлцҗана. 17.15 — Объектив. 17.45 — Улсин айсмуд. 18.00 — Политическ күүндврмүд. 18.30 — Цаг. 19.00 — «Арвн зурһа күрәд уга болн терүнәс ах эмтнд»... 19.45 — Актуальн интервью. 19.55 — «Жизнь Клима Самгина». 5-ч серий. 21.00 — Цаг. 21.40 — Шатрар нарт делкән чемпионат. 21.55 — МВД-н церглтс зәңглҗәнә. 22.10 — Тольятти балһснд болсн П. И. Чайковскд нерәдсн цугсоюзн фестиваль. 23.25 — ТСН. 23.40 — Йовдлмуд болн ухан-тоолврмуд.

Хойрдгч программ: 8.00 — Өрүни гимнастик. 8.15 — Научн-популярн фильмс. 8.40, 9.45 — Природоведень. 5-ч класс. 9.00 — Педагогик цуһараннь төлә. 10.05, 11.05 — Испанск келн. 10.35, 11.35 — Физик. 8-ч класс. 12.05 — «Виктория». Худ. фильм. 13.30 — Ритмическ гимнастик. 17.00 — Д. Шостакович. Квартет № 9. 19.00 — «Коллаж». 19.05 — «Терүнә нерн — Джевахарлал Неру». Док. фильм. 19.25 — Хоккейәр СССР-ин чемпионат. «Химик» — «ЦСКА». Воскресенскас үзүлгдҗәнә. Завсрнь (20.00) — Бичкдүд, төвшүн нөөртән орти! 21.40 — СССР-ин Деед Советин сессь деер. 22.10 — РСФСР-ин Деед Советин сессин дневник. 23.10 — «Доброго пути вам». Худ. фильмин премьер.

Мана хайг:
Элст балһсн,
Ленинә уульнц, 243
«Хальмг үнн»
газетин редакц
Телефод: 5-54-09,
5-64-41
Эн тойгиг умшснь — Г. Г. ТЮРБЕЕВ.

Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой ССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 2032.